

Drugbeleid op school: de leerlingen aan het woord

Verkennend onderzoek naar de perceptie van
leerlingen uit het secundair onderwijs in de stad
Gent

PROMOTOR

Prof. Dr. Brice De Ruyster

ONDERZOEKER

Freya Vander Laenen

OPDRACHTGEVER

Schepenen van Onderwijs

Stad Gent

Institute for International Research on Criminal Policy

Drugbeleid op school: de leerlingen aan het woord

Verkennend onderzoek naar de perceptie van
leerlingen uit het secundair onderwijs in de stad Gent

Promotor

Prof. dr. B. De Ruyver

Onderzoeker

Freya Vander Laenen

Opdrachtgever

Schepen van Onderwijs
Stad Gent

Inhoudstafel

Inleiding.....	4
1. Vooraf.....	4
2. Structuur van het onderzoeksrapport	5
Deel I: Doelstelling en methodologie	6
1. Aanleiding voor het onderzoek	6
2. Probleemstelling	6
..... 2.1. Het drugbeleid op school: en wat denken leerlingen?	6
..... 2.2. De strafrechtelijke reactie op druggebruik: en wat weten leerlingen?	8
3. Doelstelling van het onderzoek.....	9
..... 3.1. Wat wel?	9
..... 3.2. Wat niet?	9
4. Methodologie.....	10
..... 4.1. Verloop van het onderzoek	10
..... 4.2. De focusgroep methodiek	11
..... 4.2.1. <i>De mogelijkheden</i>	11
..... 4.2.2. <i>De beperking</i>	13
..... 4.3. Data-analyse	13
..... 4.4. Procedure	14
..... 4.4.1. <i>Selectie van de scholen</i>	14
..... 4.4.2. <i>Selectie van de leerlingen</i>	15
..... 4.4.3. <i>De steekproef</i>	15
Deel II: De onderzoeksresultaten	17
1. Het fenomeen.....	17
..... 1.1. Drugs en de school.....	17
..... 1.1.1. <i>Drugs op school</i>	17
..... 1.1.2. <i>Het product</i>	17
..... 1.1.3. <i>Aard van het gebruik</i>	18
..... 1.1.4. <i>De perceptie van cannabis en andere drugs</i>	19
..... 1.1.5. <i>Druggebruik buiten de school</i>	20
..... 1.1.6. <i>De aankoop van drugs</i>	22
..... 1.2. Het drugprobleem en de school	22
..... 1.2.1. <i>Zijn drugs een probleem op school?</i>	22
..... 1.2.2. <i>Wanneer zijn drugs problematisch?</i>	23
2. Het drugbeleid op school.....	24
..... 2.1. Het schoolreglement	24
..... 2.2. Drugpreventie op school.....	25
..... 2.2.1. <i>Specifieke drugpreventieprojecten</i>	25
..... 2.2.2. <i>Drugs als thema op school</i>	27

..... 2.3. De reactie op druggebruik.....	28
..... 2.3.1. <i>Reacties van de school</i>	28
..... 2.3.2. <i>Reacties van de leerkrachten</i>	31
..... 2.4. De evaluatie van het drugbeleid op school.....	33
..... 2.4.1. <i>Het drugbeleid</i>	33
..... 2.4.2. <i>De leerlingenparticipatie</i>	34
..... 2.4.3. <i>Communicatie</i>	35
..... 2.5. Wat bij individuele drugproblemen?.....	36
..... 2.5.1. <i>Bij wie kunnen leerlingen terecht met vragen / bij problemen?</i>	36
..... 2.5.2. <i>Communicatie met de ouders</i>	37
3. Drugs in de samenleving.....	39
..... 3.1. De wijzigingen in de strafrechtelijke reactie op druggebruik.....	39
..... 3.2. Perceptie van de wijzigingen.....	40
..... 3.3. Bronnen van informatie.....	41

Deel III: Conclusies en aanbevelingen 42

1. Inleiding.....	42
2. Conclusies.....	42
..... 2.1. Het fenomeen.....	42
..... 2.1.1. <i>Legale drugs worden niet als drug geïdentificeerd</i>	42
..... 2.1.2. <i>Drugs maken deel uit van de leefwereld van leerlingen</i>	42
..... 2.2. Het drugbeleid op school.....	45
..... 2.2.1. <i>Nood aan informatie en een open beleid</i>	45
..... 2.2.2. <i>Inspraak en communicatie: de kern van de zaak</i>	47
..... 2.3. De wijzigingen in de strafrechtelijke reactie op druggebruik.....	49
3. Discussies en aanbevelingen.....	51
..... 3.1. Meer en precieze informatie, weg van het taboe.....	51
..... 3.2. Een uniform en duidelijk drugbeleid op school is belangrijk.....	53
..... 3.3. Open communicatie, inspraak en participatie is essentieel.....	55
..... 3.4. Het netwerk van leerlingen: het kan nog versterkt worden.....	56
..... 3.5. Leerlingen: een volwaardige gesprekspartner voor het drugbeleid op school.....	58

Tot slot: Een drugbeleid op school: het moet 59

Bibliografie 62

Bijlage 1: Draaiboek focusgroepen..... 69

Bijlage 2: Thema's tijdens de focusgroepen 70

Inleiding

1. Vooraf

Hierbij willen wij de scholen bedanken voor de deelname aan het onderzoek en de vlotte samenwerking.

Wij willen ook de volgende mensen bedanken voor hun medewerking aan het onderzoek.

- Mevrouw Ilse Bernaert, Preventie onderwijs, VAD
- Mevrouw Melanie Defruytier, IRCP, Vakgroep Strafrecht en Criminologie, Universiteit Gent
- De heer Marc De Keyzer, Lokale researchedienst, Unit Drugs, Politie Gent
- Mevrouw Annie Demets, Maatschappelijke cel, Politie Gent
- De heer Filip De Sager, Drugcoördinator, stad Gent
- Mevrouw Anja Gheyle, CAT Info-punt, CAT-preventiehuis (voormalige Dienst Drugpreventie)
- De heer Rudy Goossens, CAT Info-punt, CAT-preventiehuis (voormalige Dienst Drugpreventie)
- Mevrouw Hilde Kinable, Studie en onderzoek, VAD

Wij willen vooral alle leerlingen bedanken die hebben deelgenomen aan de focusgroepen. Zonder hun bijdrage had dit rapport niet kunnen geschreven worden.

2. Structuur van het onderzoeksrapport

Dit rapport is het verslag van het onderzoek “*Drugbeleid op school: de leerlingen aan het woord; Verkennend onderzoek naar de perceptie van leerlingen uit het secundair onderwijs in de stad Gent*”. Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van de schepen van onderwijs van de Stad Gent, onder leiding van Prof. dr. B. De Ruyver.

Het onderzoeksrapport bestaat uit drie delen.

Het eerste algemene deel beschrijft de probleemstelling, de doelstellingen en de methodologie van het onderzoek.

Deel twee geeft de onderzoeksresultaten weer. Hierbij gaat vooral aandacht naar de perceptie van de leerlingen over de verschillende componenten van het fenomeen ‘drugs en de school’ en over het drugbeleid op hun school.

In het derde deel komen de conclusies van het onderzoek aan bod en worden aanbevelingen geformuleerd voor de scholen.

Het onderzoeksrapport eindigt met concrete tips voor scholen die verder willen werken aan het drugbeleid op hun school.

Deel I: Doelstelling en methodologie

1. Aanleiding voor het onderzoek

Dit onderzoek naar de perceptie van leerlingen over het drugbeleid op school in de Gentse regio werd uitgevoerd op vraag van de toenmalige schepen van onderwijs, mevrouw Freya Van den Bossche.

De schepen wilde, om mee haar beleid gestalte te geven, ook de mening, de vragen en de verwachtingen van leerlingen uit het secundair onderwijs in de Gentse regio kennen over het drugbeleid op hun school.

2. Probleemstelling

2.1. Het drugbeleid op school: en wat denken leerlingen?

In Vlaanderen worden sinds het begin van de jaren '90 heel wat inspanningen geleverd om scholen te ondersteunen bij de ontwikkeling van een drugbeleid op school.

In het begin van de jaren '90 werkte de Vereniging voor Alcohol- en Andere Drugproblemen (VAD) het concept een 'Drugbeleid op School' (DOS) uit.¹

Sinds 1999 organiseert de VAD een leerlingenbevraging in Vlaamse secundaire scholen. In Vlaanderen nam bijna 50 % van de secundaire scholen één keer of meer deel aan deze bevraging.² In Gent hebben 21 van de 53 scholen deelgenomen aan deze leerlingenbevraging.³

Ook in de provincie Oost-Vlaanderen werd, onder impuls van het Provinciaal Platform Middelenmisbruik, in 1999 een brochure 'Juridische handvatten voor het omgaan met drugproblemen op school' aan de scholen ter beschikking gesteld.⁴ De brochure geeft op basis van de literatuur een beknopt kader weer waarbinnen de school op een juridisch veilige manier met drugs kan omgaan.⁵

In Gent werken heel wat secundaire scholen al jaren aan een drugbeleid op

¹ WERKGROEP DRUGBELEID OP SCHOOL, *Een drugbeleid op school, discussietekst*, VAD, Brussel, 1992, 24 p.; WERKGROEP DRUGBELEID OP SCHOOL, *Een drugbeleid op school, begeleidersmap*, VAD, Brussel, 1993, 97 p.; WERKGROEP DRUGBELEID OP SCHOOL, *Een drugbeleid op school, draaiboek*, VAD, Brussel, 1993, 114 p.

² WETENSCHAPPELIJK INSTITUUT VOLKSGEZONDHEID, *Morbiditeiten, gegevensbanken leerlingenbevraging VAD*; Morbidat, URL: iph.fgov.be/epidemio/morbidat/NL/Style/..%5Cbases%5Ctox4.htm.

³ H. KINABLE, *Leerlingenbevraging*, schriftelijke mededeling (via mail), 12/06/2003.

⁴ PROVINCIAAL PLATFORM MIDDELENMISBRUIK en VAD, *Juridische handvatten voor het omgaan met drugproblemen op school*, Provinciaal Platform Middelenmisbruik/VAD, gent/Brussel, 1999, 30 p.

⁵ PROVINCIE OOST-VLAANDEREN, Drugpreventie, Publicaties, *Juridische handvatten voor het omgaan met drugproblemen op school*, URL: oost-vlaanderen.be/welzijn/misbruik/drogpreventie/publicaties.cfm

school.

De Gentse scholen werken ook samen in zonale en netoverschrijdende drugwerkgroepen. Deze werkgroepen bieden scholen de mogelijkheid om met collega's van andere scholen en andere netten ervaringen uit te wisselen en problemen gezamenlijk te bespreken.⁶ Twee groepen ontstonden spontaan na een basisopleiding "Drugbeleid en - preventie in het onderwijs" in 1994-1995. Eén werkgroep werd gevormd rond de buurt van het St.-Pietersstation, een tweede groep rond St.-Anna/St.-Amandsberg/Oostakker.⁷ Onder impuls van de dienst drugpreventie van de stad Gent ontwikkelde zich eind 1999 een derde werkgroep met scholen in het centrum.⁸ Eind 2002 werden de drie groepen herleid tot twee, waarbij de groep rond St.-Amandsberg/Oostakker samensmolt met de groep van Gent-Centrum. De andere werkgroep bestaat nog steeds uit scholen in de omgeving van het St.-Pietersstation/citadelpark. In totaal nemen 40 Gentse scholen aan dit overleg deel.⁹

Er zijn dus al heel wat inspanningen geleverd om een drugbeleid op school te ontwikkelen, toch blijft de stem van de jongere in dit proces beperkt.

Een drugbeleid op school veronderstelt dat de verschillende partners (het schoolpersoneel, de ouders, CLB's, externe deskundigen, ...) betrokken worden bij de ontwikkeling, uitvoering en evaluatie van dat drugbeleid. Ook leerlingen zijn een volwaardige partner in dit proces.¹⁰

Het is eerst en vooral belangrijk om te weten wat leerlingen bezighoudt, wat zij belangrijk vinden, wat hun verwachtingen zijn met betrekking tot het drugbeleid op hun school en wat zij als problemen definiëren.¹¹

Dit leidt tot een grondige kennis van de doelgroep: wat is de aard en de omvang van de problemen, wat is de kennis van leerlingen over drugs en de drugproblematiek, wat zijn de attitudes van leerlingen, wat zijn de bestaande percepties over drugproblemen, ...¹²

Leerlingen moeten ook betrokken worden bij het formuleren van de oplossingen en bij de planning, uitvoering en evaluatie van het drugbeleid op school.¹³

⁶ DIENST DRUGPREVENTIE, *Jaarrapport 2002*, Stad Gent, Gent, 2003, (niet gepubliceerd verslag t.b.v. de Preventieraad), p. 59.

⁷ DIENST DRUGPREVENTIE, *Jaarrapport 2000*, Stad Gent, Gent, 2001, (niet gepubliceerd verslag t.b.v. de Preventieraad), p. 40.

⁸ R. GOOSSENS en F. VANDER LAENEN, 'Een samenwerkingsakkoord tussen de scholen van het Secundair Onderwijs in het Gentse en de Stad Gent', *Proventief+*, *Nieuwsbrief preventie en hulpverlening*, jrg. 1, februari 2000, nr. 6, p. 15.

⁹ DIENST DRUGPREVENTIE, *Jaarrapport 2002*, Stad Gent, Gent, 2003, (niet gepubliceerd verslag t.b.v. de Preventieraad), p. 59.

¹⁰ WERKGROEP DRUGBELEID OP SCHOOL, *Een drugbeleid op school, discussietekst*, VAD, Brussel, 1992, p. 20-21.

¹¹ S. CUMMINGS, 'An empowerment model for collegiate substance abuse prevention and education programs', *Journal of Alcohol & Drug Education*, 1997, Vol. 43, 1, p. 52.

¹² R. WILSON and C. KOLANDER, *Drug Abuse Prevention, A school and Community Partnership*, Jones and Bartlett, London, 2000, p. 218.

¹³ CAMH (Centre for Addiction and Mental Health), *Best Advice Paper, Alcohol and Drug Prevention Programs for Youth: What Works?*, 12 p.; URL: camh.net/best_advice/best_prevention_youth.html; S. CUMMINGS, 'An empowerment model for collegiate substance abuse prevention and education programs', *Journal of Alcohol & Drug*

Daardoor kan een drugbeleid ontwikkeld worden dat is afgestemd op wat leerlingen nodig hebben en op wat zij belangrijk vinden.¹⁴ Hierdoor wordt vermeden dat leerlingen een oplossing of model krijgen aangeboden waar zij zichzelf niet in herkennen.¹⁵

De aandacht voor de participatie van leerlingen is de laatste jaren gegroeid in het onderwijs.¹⁶ Naast het decreet op de leerlingenraden¹⁷ werd in maart van 2003 het zogenaamde participatiedecreet voor advies voorgelegd aan de Raad van State.¹⁸

Toch worden leerlingen nog te weinig actief betrokken bij het drugbeleid op school. Zo toont het evaluatieonderzoek van de VAD-leerlingenbevraging aan dat minder dan 40 % van de scholen die deelnamen, de resultaten ook effectief meedeelden aan hun leerlingen of met de leerlingen bespraken.¹⁹ Jammer genoeg werd het 'onderwerp' van die bevraging, de leerlingen zelf, niet betrokken in dit evaluatieonderzoek.²⁰

2.2. De strafrechtelijke reactie op druggebruik: en wat weten leerlingen?

In januari 2001 keurt de toenmalige regering de federale beleidsnota drugs goed. Deze drugnota zet de structuur uit voor het Belgische drugbeleid en bepaalt de prioriteiten en actiepunten van dat drugbeleid voor de toekomst.²¹ Een van deze

Education, 1997, Vol. 43, 1, p. 52; M. GEIRNAERT, 'Preventiestrategieën', E. DE DONDER, et al., *Alcohol- en druggebruik, Gedifferentieerde aanpak van preventie tot hulpverlening*, Kluwer, Mechelen, 2002, p. 76.

¹⁴ Eenzelfde evolutie, namelijk de patiënt als uitgangspunt en de reorganisatie van de zorg in functie van de doelgroepen, lag mee aan de basis van de reorganisatie van de geestelijke gezondheidszorg en de drughulpverlening en van de ontwikkeling van zorgcircuits; zie: W. VANDERPLASSCHEN, B. MOSTIEN, P. CLAEYS, V. RAES en J. VAN BOUCHAUTE, *Conceptnota organisatie zorgcircuit middelenmisbruik*, Universiteit Gent, Vakgroep Orthopedagogiek, Gent, 2001, p. 7.

¹⁵ S. CUMMINGS, 'An empowerment model for collegiate substance abuse prevention and education programs', *Journal of Alcohol & Drug Education*, 1997, Vol. 43, 1, p. 50.

¹⁶ EUROPEAN COMMISSION, Directorate-General for Education and Culture, Youth, Civil society, Communication, Youth, *Questionnaire on Participation*, p. 14; URL: wvc.vlaanderen.be/jeugdbeleid/international/download/participatie.doc.

¹⁷ Decreet van de Vlaamse Gemeenschap van 30 maart 1999 houdende de leerlingenraden in het secundair onderwijs, B.S. 11 mei 1999.

¹⁸ VLAAMSE REGERING, Voorontwerp van decreet betreffende participatie op school en de onderwijsraad, MR/14/03/2003, Versie goedgekeurd door de Vlaamse regering op 14.03.2003 en voor advies voorgelegd aan de Raad van State; URL www.ond.vlaanderen.be/schooldirect/BL0301/p_ontwerp_decreet2.pdf.

¹⁹ W. VANDERPLASSCHEN, E. DE DONDER, S. LENOIR en G. ROETS, *De leerlingenbevraging over een drugbeleid op school: een bruikbaar instrument?*; Vakgroep Orthopedagogiek/VAD, Gent/Brussel, 2001, p. 21.

²⁰ W. VANDERPLASSCHEN, E. DE DONDER, S. LENOIR en G. ROETS, *De leerlingenbevraging over een drugbeleid op school: een bruikbaar instrument?*; Vakgroep Orthopedagogiek/VAD, Gent/Brussel, 2001, p. 5.

²¹ Voorbeelden van enkele actiepunten zijn: de oprichting van een nationale Cel Drugbeleid in functie van de ontwikkeling van een geïntegreerd drugbeleid; de oprichting van een Belgisch Waarnemingscentrum voor Drugs en Drugsverslaving; de evaluatie van bestaande behandelings- en preventiemethoden; de preventie van het misbruik van psycho-actieve geneesmiddelen; het optimaliseren van de organisatie van het zorgaanbod, onder meer door middel van de ontwikkeling

prioriteiten is een wijziging in de strafrechtelijke reactie op druggebruik. Om dit te realiseren wordt onder meer in een wijziging van de drugwetgeving voorzien. Vooral de aankondiging van deze (wets)wijziging en de communicatie daarover kreeg heel wat aandacht in de media en hield ook veel jongeren, ouders en scholen sterk bezig.²² De onduidelijkheid over het vernieuwde beleid leidde tot verwarring en discussies over wat nu al of niet kan.²³

Daarom peilt dit onderzoek ook naar de kennis en perceptie van leerlingen over de wijziging van de strafrechtelijke reactie op druggebruik en over wat nu al of niet is toegelaten.

3. Doelstelling van het onderzoek

3.1. Wat wel?

Dit onderzoek wil een **levendig en actueel beeld** geven van de vragen en ideeën van leerlingen van het secundair onderwijs van de Gentse scholen met betrekking tot het drugfenomeen in en rond de school en het drugbeleid op school, door eerst en vooral leerlingen aan het woord te laten.²⁴

Ten tweede heeft het onderzoek de bedoeling om, op basis van de vragen, bemerkingen en verwachtingen van leerlingen, de **scholen** in de regio Gent te **ondersteunen** bij de verdere ontwikkeling van hun drugbeleid op school.

Tenslotte wil het onderzoek een **stimulans** zijn om **leerlingen een stem te geven** in het debat over het drugbeleid op school. We hanteren daarbij focusgroep onderzoek als een hulpmiddel.

3.2. Wat niet?

Dit onderzoek is een verkennend onderzoek. Het is dan ook niet de bedoeling om uitspraken te doen over individuele leerlingen. Er worden geen uitspraken gedaan over verschillen tussen jongens en meisjes, over verschillen tussen leeftijdsgroepen, over verschillen tussen autochtonen en allochtonen.

Het bevragen van individueel gebruik van de deelnemers was geen doelstelling van het onderzoek en dus ook geen thema bij de focusgroepen. Daarom kunnen

van zorgcircuits en case-management; de ontwikkeling van een coherent penitentiair drugbeleid. (Beleidsnota van de Federale Regering in verband met de drugproblematiek, Brussel, 19 januari 2001, URL: minsoc.fgov.be/cabinet/2001_01_19_federale_beleidsnota_drugs.htm#federalenota.)

²² FEDERALE VOORLICHTINGSDIENST, *Drugs, Vragen en antwoorden over het nieuwe beleid van de Regering*, Postbus 3000, Brussel, 2001, 24 p.

F. VANDER LAENEN, 'The drug and cannabis policy of the city of Ghent, Belgium', in *European City Conference on Cannabis Policy*, 6 – 8 December 2001, Utrecht, The Netherlands, Drug Policy in European countries and cities, Reference book, Ministry of Justice, ES&E, the Netherlands, p. 55.

²³ VAD, *Visie op cannabis vanuit de gespecialiseerde drugsector*, Brussel, VAD, 2000, p. 15.

²⁴ AMERICAN STATISTICAL ASSOCIATION, *What are focus groups?*, American Statistical Association, Alexandria, 1997, p. 1; URL: amstat.org/sections/srms/brochures/focusgroups.pdf

wij ook geen uitspraken doen in hoeverre de bevroegde leerlingen 'typisch' of afwijkend waren in hun druggebruik tegenover andere jongeren van hun leeftijd.²⁵

Het is ook niet de bedoeling het beleid van de zeven participerende scholen te evalueren of uitspraken te doen op het niveau van individuele scholen. Daarom worden de resultaten van de focusgroepen niet op het niveau van de individuele scholen verwerkt en gerapporteerd.

4. Methodologie

4.1. Verloop van het onderzoek

Het onderzoek startte in april 2003 en werd afgerond in augustus 2003.

Het onderzoek bestond uit twee fasen: een eerste fase, van april tot juni 2003, waarin groeps gesprekken plaatsvonden; en een tweede fase, van juni tot augustus 2003, waarin de resultaten van de groeps gesprekken werden verwerkt en getoetst aan onderzoek rond drugbeleid op school uit binnen- en buitenland.

In de loop van de maand april werden zeven scholen geselecteerd en gecontacteerd met de vraag of zij aan het onderzoek wilden meewerken. Alle geselecteerde scholen stemden toe om mee te werken.

Zes van de zeven groeps gesprekken vonden plaats in de loop van de maand mei. Eén focusgroep vond plaats in de maand juni.

Voorafgaand aan elke focusgroep werd een kort interview gedaan met de leerkrachten of directies van de school waar de focusgroep plaatsvond om de uitspraken van de leerlingen tijdens het groeps gesprek te kunnen plaatsen. Bijvoorbeeld wanneer leerlingen verwezen naar een preventieproject (zonder expliciet de naam van het project te vermelden) of het schoolreglement (wanneer leerlingen een bepaalde sanctie beschrijven kan dit een onderdeel uitmaken van een ruimer stappenplan).

Daarnaast werden in de loop van de maand mei interviews gedaan met de coördinator en een medewerker van het CAT-infopunt van het CAT-preventiehuis in Gent, met een lid van de Unit Drugs van de politie van de stad Gent en met een medewerker van de Maatschappelijke Cel van de politie van de stad Gent om een zicht te krijgen op de omvang en de aard van de drugproblematiek in de Gentse secundaire scholen en bij leerlingen van het Gents secundair onderwijs.

Van juni tot augustus werden de resultaten van de focusgroepen getoetst aan wetenschappelijk onderzoek rond het drugbeleid op school in binnen- en buitenland en aan de ervaring van een aantal sleutelfiguren.

²⁵ K. RIVERS, P.D. SARVELA, D.V. SHANNON and J. GAST, 'Youth and young adult perceptions of drinking and driving prevention programs: A focus group study', *Journal of Alcohol and Drug Education*, 41, 2, 1996, p. 80.

Uit een screening van dit onderzoek blijkt dat er tot nog toe weinig (kwalitatief) onderzoek beschikbaar is over het drugbeleid op school.²⁶ Vooral het leerlingperspectief komt hierbij zeer beperkt aan bod.²⁷

Na afloop van het onderzoek werden de resultaten besproken met de scholen die deelnamen aan het onderzoek. Hierbij werden individuele feedback en concrete tips aan de scholen gegeven, die omwille van de anonimiteit, niet in dit rapport werden opgenomen.

4.2. De focusgroep methodiek

4.2.1. De mogelijkheden

Er werd gekozen voor de focusgroep methodiek om de perceptie van leerlingen te onderzoeken.

Focusgroep onderzoek wordt regelmatig toegepast in onderzoek naar de noden en behoeften van (problematische) druggebruikers.²⁸ Focusgroep onderzoek wordt ook, zij het in veel mindere mate, toegepast bij jonge, niet (problematische) druggebruikers.²⁹

²⁶ A. PAGLIA and R. ROOM, *Prevention substance abuse problems among youth: a literature review and recommendations*, Addiction Research Foundation Division, Centre for Addiction and Mental Health, Toronto, 1998, 50 p., p. 24, URL: drugs.indiana.edu/publications/prevention/pdf/bestadv.pdf.

In Vlaanderen peilt de bevraging van leerlingen in secundaire scholen onder meer naar de ervaringen van leerlingen over het drugbeleid op hun school. Hiervoor wordt een gestructureerde vragenlijst met gesloten vragen gebruikt. (WETENSCHAPPELIJK INSTITUUT VOLKSGEZONDHEID, *Morbiditeiten, gegevensbanken leerlingenbevraging VAD*; Morbidat, URL: iph.fgov.be/epidemio/morbidat/NL/Style/..%5Cbases%5Ctox4.htm).

²⁷ Dit geldt in mindere mate voor onderzoek bij jongeren naar (de perceptie van) de effectiviteit en de impact van drugpreventieprojecten en -programma's; zie onder meer: N. FITZGERALD, D. STEWART and C.A. MACKIE, 'A Qualitative Study of Drug Education in Secondary Schools in North-East Scotland: background and methodology', *Journal Paper in Drugs: Education, Prevention and Policy*, Vol. 9, 3, 2002, p. 253-265; M.D. SLATER and K.J. KELLY, 'Testing alternative explanations for exposure effects in media campaigns: The case of a community-based, in-school media drug prevention project', *Communication-Research*, Vol. 29, 4, 2002, p. 367-389; J.D. CLAPP and T.J. EARLY, 'Qualitative exploratory study of substance abuse prevention outcomes in a heterogeneous prevention system', *Journal of Drug Education*, Vol. 29, 3, 1999, p. 217-233; M. D'EMIDIO-CASTON and J.H. BROWN, 'Other side of the story: Student narratives on the California drug, alcohol, and tobacco education programs', *Evaluation Review*, Vol. 22, 1, 1998, p. 95-117.

²⁸ Zie onder meer: N.A. CONNERS and K.K. FRANKLIN, 'Using focus groups to evaluate client satisfaction in an alcohol and drug treatment program', *Journal of Substance Abuse Treatment*, 2000, 18, 4, p. 313-320; B. DE RUYVER, G. BOSMAN, F. BULLENS en F. VANDER LAENEN, *Evaluatie van de Medisch-Sociale Opvangcentra voor druggebruikers van Gent en Oostende*, DWTC, Brussel, 2001, 234 p.; J. DE WILDE, W. VANDERPLASSCHEN en E. BROEKAERT, *Exploratief onderzoek naar zorgbehoeften van een aantal druggebruikers en hun tevredenheid over het bestaande hulpverleningsaanbod*, VAD, Brussel, 2002, 53 p.

²⁹ Zie onder meer: M. KLOEP, L.B. HENDRY, J.E. INGEBRIGSTEN, A. GLENDINNING and G.A. ESPNES, 'Young people in 'drinking' societies? Norwegian, Scottish and Swedish adolescents' perceptions of alcohol use', *Health Education Research*, 16, 3, 2001, p. 279-291; E.D. WAITERS, A.J. TRENO and J.W. GRUBE, 'Alcohol advertising and youth: A focus-group analysis of what young people find appealing in alcohol advertising', *Contemporary Drug Problems*, 28, 4, 2001, p. 695-718; K.H. BECK and C.J. BARGMAN, 'Investigating Hispanic adolescent involvement with alcohol: A focus group

Een focusgroep onderzoek is een **kwalitatieve onderzoeksmethode**, gebaseerd op het principe van de groepsdynamica. Door middel van groeps gesprekken met speciale gesprekstechnieken krijgt men een levendig en actueel beeld van de motieven, belangen, vragen en ideeën van de doelgroep leden. Dit is een beeld dat prima geschikt is als startpunt bij gewenste veranderingen.³⁰ Focusgroep onderzoek is ook geschikt om antwoorden en opinies te krijgen over gevoelige onderwerpen.³¹

Focusgroep onderzoek laat verder toe om met een beperkt onderzoek, beperkt in tijd en financiële middelen, toch tot resultaten te komen die bevestigd worden door ander wetenschappelijk onderzoek en door sleutelfiguren in het werkveld.

Het groeps gesprek wordt geleid door een moderator die de groepsleden optimale kansen biedt om vanuit de interactie in de groep hun mening te kunnen geven.³² De moderator heeft de taak het gesprek te vergemakkelijken, in plaats van het gesprek te leiden. Focusgroepen laten de deelnemers zelf aan het woord. Ze krijgen de vrijheid om vrijuit te praten.³³

Alle focusgroepen in dit onderzoek werden door dezelfde onderzoeker geleid. Tijdens de focusgroepen was, naast de moderator, ook een observator aanwezig om de moderator te ondersteunen in het observeren van de interacties in de groep en in het neerschrijven van de groeps gesprekken.³⁴

Een belangrijke voorwaarde voor een goede focusgroep is de gegarandeerde anonimiteit van de deelnemers om hen zo alle ruimte te laten vrijuit te spreken. Daarom waren in dit onderzoek enkel de onderzoekers, de observator en de leerlingen aanwezig en geen leerkrachten of directie.³⁵

De ideale grootte van een focusgroep ligt tussen zes en twaalf deelnemers omdat deze grootte de deelnemers aanmoedigt om hun ideeën met elkaar te delen.³⁶

De focusgroepen duurden gemiddeld anderhalf uur en verliepen aan de hand van een draaiboek (zie bijlage 1).

interview approach', *Health Education Research*, 8, 2, 1993, p. 151-158.

³⁰ CONSONANT, *Je wordt als junk behandeld, Verslag van een aantal Focus-groups onder cliënten van het Boumanhuis en de Stichting Symbion*, Boumanhuis/Stichting Symbion, Rotterdam, 1997, p. 2.

³¹ K. WELLINGS, P. BRANIGAN and K. MITCHELL, 'Discomfort, discord and discontinuity as data: Using focus groups to research sensitive topics', *Culture, Health and Sexuality*, 2000, Vol. 2, 3, p. 255-267.

³² R.A. KREUGER and M.A. CASEY, *Focus groups: a practical guide for applied research*, Sage, London, 2000, p. 18.

³³ J. FOUNTAIN and M. GILMAN, *Focus groups on clients' opinions of the Community Drug Project*, niet gepubliceerd document, 1995, 12 p.

³⁴ J. PARSONS, *How to use Focus Groups as a Research Methodology*, University of Alberta and Faculty of Education, 2000, URL: quasar.ualberta.ca/AISI/focusgroup.htm.

³⁵ AMERICAN STATISTICAL ASSOCIATION, *What are focus groups?*, American Statistical Association, Alexandria, 1997, p. 7-8; URL: amstat.org/sections/srms/brochures/focusgroups.pdf.

³⁶ AMERICAN STATISTICAL ASSOCIATION, *What are focus groups?*, American Statistical Association, Alexandria, 1997, p. 6; URL: amstat.org/sections/srms/brochures/focusgroups.pdf; Greenbaum voorziet idealiter 8 à 10 deelnemers, zie: T.L. GREENBAUM, *The handbook for focus group research*, Sage, California, 1997, p. 19.

Voor de samenstelling van de focusgroepen in dit onderzoek; zie: 4.4.3. De steekproef.

De onderzoekers ontwikkelden een lijst met thema's voor de focusgroepen, in overleg met de opdrachtgever, de drugcoördinator van de stad Gent en de medewerkers van het CAT-infopunt. Daarbij werd rekening gehouden met de vragenlijst die gebruikt wordt in de VAD Leerlingenbevraging. (zie bijlage 2) De thema's die aan bod kwamen in de focusgroepen hadden betrekking op de inschatting van leerlingen van het drugprobleem in en rond de school; de ervaringen en verwachtingen van leerlingen over het drugbeleid op school; en hun inschatting van wat wettelijk gezien kan en niet kan met betrekking tot bezit en gebruik van drugs.

Tijdens de focusgroepen werd ook aan de leerlingen gevraagd welke thema's niet aan bod waren gekomen. In vier van de zeven focusgroepen vroegen de leerlingen waarom hen niet werd gevraagd wie zelf experimenteerde met drugs. In één focusgroep werd dit als een positief punt ervaren: *“Ik vind het goed dat je ons niet gevraagd hebt wie van ons zelf drugs gebruikt.”*

4.2.2. De beperking

Een nadeel van focus groep onderzoek is dat de neiging kan bestaan de resultaten te veel nadruk te geven.³⁷ Het is belangrijk dit te vermijden. Focusgroep onderzoek **laat niet toe** uitspraken **te veralgemenen** naar de hele doelgroep.³⁸ In dit onderzoek is er dan ook geen sprake van veralgemeenbaarheid van de uitspraken naar alle leerlingen uit de Gentse secundaire scholen.

4.3. Data-analyse

Voor de kwalitatieve analyse van het onderzoeksmateriaal werkten de onderzoekers naar analogie met het onderzoek zoals het door *Vanderplasschen* werd toegepast.³⁹

De uitgeschreven focusgroepen werden eerst grondig doorgenomen. Op basis van de lijst met thema's die aanbod kwamen in de focusgroepen en de eerste analyse van het onderzoeksmateriaal werd een hiërarchische coderingsstructuur met trefwoorden opgemaakt. De uitspraken van de leerlingen werden gecodeerd aan de hand van die trefwoorden en met elkaar vergeleken. Hierbij gebruikten we het softwarepakket WinMAX 98.⁴⁰

In het onderzoeksrapport worden de uitspraken van de leerlingen letterlijk

³⁷ J. PARSONS, *How to use Focus Groups as a Research Methodology*, University of Alberta and Faculty of Education, 2000, URL: quasar.ualberta.ca/AISI/focusgroup.htm.

³⁸ AMERICAN STATISTICAL ASSOCIATION, *What are focus groups?*, American Statistical Association, Alexandria, 1997, p. 3; URL: amstat.org/sections/srms/brochures/focusgroups.pdf; N.A. CONNERS and K.K. FRANKLIN, 'Using focus groups to evaluate client satisfaction in an alcohol and drug treatment program', *Journal of Substance Abuse Treatment*, 18, p. 315.

³⁹ J. DE WILDE, W. VANDERPLASSCHEN en E. BROEKAERT, *Exploratief onderzoek naar zorgbehoeften van een aantal druggebruikers en hun tevredenheid over het bestaande hulpverleningsaanbod*, VAD, Brussel, 2002, 53 p.

⁴⁰ U. KUCKARTZ, *Winmax 97, Scientific Text Analysis For the Social Sciences, User's Guide*, Sage, London, 1998, 210 p.

weergegeven in citaten die cursief zijn aangeduid. Er wordt gebruikt gemaakt van ronde haakjes (...) wanneer stukken tekst zijn weggelaten, en van vierkante haakjes [...] wanneer de onderzoekers, voor het goede begrip van de lezer, de uitspraak in de context situeren of, wanneer de leerlingen specifieke namen of plaatsen benoemen, om de anonimiteit van de scholen te waarborgen.

Ook al zijn de gegevens uit kwalitatief focusgroep onderzoek niet kwantificeerbaar, toch wordt telkens aangegeven in hoeveel focusgroepen de uitspraken voorkwamen en wordt de graad van overeenstemming tussen de leerlingen aangegeven om het belang van een uitspraak te situeren.

Eigen aan de methodiek van de focusgroepen is dat de informatie van de leerlingen zelf moet komen. Wat zij ervaren als (niet) problematisch, wat hun verwachtingen, noden en behoeften zijn, zijn daarbij het onderwerp van het onderzoek. Vandaar dat, wanneer de leerlingen niet ingingen op thema's of thema's niet ter sprake brachten naar aanleiding van de vragen, deze thema's ook niet (verder) bevestigd werden.

4.4. Procedure

4.4.1. Selectie van de scholen

Zeven scholen uit de **regio Gent** werden geselecteerd om deel te nemen aan het onderzoek.⁴¹

Om ervoor te zorgen dat leerlingen uit alle **richtingen** zouden bevestigd worden (het Algemeen Secundair Onderwijs (met een 'gewone' ASO school en een methode school), het Beroepssecundair Onderwijs, het Buitengewoon Secundair Onderwijs, het Deeltijds Secundair Onderwijs, het Kunst Secundair Onderwijs, het Technisch Secundair Onderwijs), werden zeven focusgroepen georganiseerd. In elke richting vond dan ook één focusgroep plaats.

Verder werd ervoor gezorgd dat scholen werden bevestigd uit elk van de vier **netten** (gemeenschapsonderwijs, provinciaal onderwijs, stedelijk onderwijs, vrij onderwijs). Drie vrije scholen namen deel, twee stedelijke scholen, één gemeenschapsschool en één provinciale school.

Tenslotte werd rekening gehouden met de **geografische** ligging van de scholen in de regio Gent. Daarbij werden scholen geselecteerd in het centrum van de stad en scholen in de rand van Gent of in de randgemeentes. Vier scholen zijn gesitueerd in het stadscentrum en drie scholen in de rand(gemeentes) van Gent.

⁴¹ De stad Gent telt in totaal 53 secundaire scholen. (STAD GENT, *Stadsgids 2003-2004*, Stad Gent, Gent, 2003, p. 41-61.)

4.4.2. Selectie van de leerlingen

De leeftijd

Leerlingen uit het tweede en het derde jaar secundair onderwijs werden bevraagd. Uit epidemiologisch onderzoek blijkt immers dat de leeftijd van 13 à 14 jaar een scharnierleeftijd is in het kennismaken met en het eerste gebruik.⁴² De uitzondering hierop is de focusgroep met leerlingen uit het deeltijds onderwijs voor jongeren tussen 15 en 18 jaar.

Uit onderzoek is gebleken dat focusgroepen ook kunnen toegepast worden bij jongeren. *“With all ages the groups produced diverse ideas and good quality discussion.”*⁴³

De selectie van de deelnemers aan de focusgroepen

In elke richting werd één focusgroep georganiseerd. Elke focusgroep was dus samengesteld uit leerlingen uit dezelfde richting.

De scholen selecteerden de leerlingen voor de focusgroepen. Twee scholen selecteerden de deelnemers at random uit de verschillende klassen. Drie scholen selecteerden at random één klas, of een halve klas. Eén school selecteerde de klassenvertegenwoordiger van elke klas. De leerlingen namen dus niet deel op basis van vrijwilligheid.

Het informeren van de deelnemers aan de focusgroepen werd overgelaten aan de scholen.

Vijf scholen hadden de leerlingen geïnformeerd over het thema van de focusgroepen. Opvallend daarbij is dat de meeste leerlingen dachten dat het om een enquête ging over de prevalentie van druggebruik. Eén school van deze vijf scholen had de leerlingen de dag voor de focusgroep een brief voor de ouders meegegeven. Twee scholen informeerden de leerlingen vooraf niet over het doel van het onderzoek.

4.4.3. De steekproef

Er werden zeven focusgroepen georganiseerd in zeven verschillende scholen. In totaal namen 68 leerlingen deel aan de focusgroepen.

De gemiddelde grootte van de focusgroepen bedroeg – iets minder dan – 10 deelnemers. De kleinste focusgroepen telden acht leerlingen; de grootste dertien.

⁴² VAD, *Dossier cannabis*, URL: vad.be/werkterreinen/studond/wat/dossiers/index.html.

⁴³ E. HENNESSY and C. HEARY, *Using focus group discussion with children: A comparison of three age groups*, UCD Psychology Department, Poster presented at the Biennial Meeting of SRCO, Minneapolis, Minnesota, April 19-22, 2001; URL: ucd.ie/~psydept/research/child/focusgroup/focusgroup.html

De verdeling jongens / meisjes was net de helft. 34 jongens en 34 meisjes namen deel. Eén focusgroep bestond uitsluitend uit jongens. In twee andere focusgroepen namen voornamelijk meisjes deel.

Aan de focusgroepen namen twee allochtone jongens en vijf allochtone meisjes deel.

In vier scholen kwamen de deelnemers aan de focusgroepen uit het tweede jaar secundair onderwijs. Eén school had een selectie gemaakt uit het tweede en het derde jaar. Logischerwijze werd in het Kunst Onderwijs het derde jaar bevestigd. De leerlingen uit het Deeltijds Onderwijs waren tussen 15 en 19 jaar. Dit betekent dat de leerlingen tussen 13 en 15 jaar oud waren op het moment van de focusgroepen, met uitzondering van de leerlingen uit het Deeltijds Onderwijs.

Hierbij moet de belangrijke kanttekening gemaakt worden dat, aangezien bijna 25 procent van de jongeren in het tweede jaar secundair onderwijs schoolachterstand heeft opgelopen, een percentage dat nog hoger ligt in het buitengewoon secundair onderwijs,⁴⁴ dit laat vermoeden dat ook in de focusgroepen een deel van de leerlingen ouder zal geweest zijn dan 14 of 15 jaar. Dit gaat enkel om een vermoeden aangezien doelbewust geen identificatiegegevens werden gevraagd aan de deelnemers van de focusgroepen. De leerlingen werden ook van bij de start geïnformeerd dat de focusgroep niet de bedoeling had de individuele gedragingen van de aanwezige leerlingen op zich te bevragen.

⁴⁴ A. DERKS en H. VERMEERSCH, *Gender en schools presteren, een multilevel-analyse naar de oorzaken van de grotere schoolachterstand van jongens in het Vlaams secundair onderwijs*, Vakgroep sociologie, onderzoeksgroep TOR, VUB, Brussel, p. 10.

Deel II: De onderzoeksresultaten

1. Het fenomeen

1.1. Drugs en de school

1.1.1. Drugs op school

In alle focusgroepen geven leerlingen aan dat er **drugbezit is op school**. Voor de meeste leerlingen is dit een vanzelfsprekendheid.

In drie focusgroepen is hier unanimitieit over tussen leerlingen.

“Ja. Dat is logisch. Natuurlijk. Er zijn drugs op iedere school.”

“Natuurlijk zijn er drugs op school.”

“Natuurlijk, ja. Er zijn drugs op elke school, dat is niet te vermijden.”

Slechts twee leerlingen geven expliciet aan dat zij niet wisten dat er drugs op school zijn (twee focusgroepen).

“Ik wist niet dat er drugs waren op school.”

“Ik wist eigenlijk niet dat er drugs waren op school.”

Dit betekent echter niet dat leerlingen ook drugs *gebruiken* op school zelf / **binnen de schoolmuren**.

Zes van de zeven focusgroepen stellen dat er geen gebruik is op school zelf.

Eén focusgroep haalt aan dat er *“weinig gebruikt [wordt] op school of tijdens de school uren.”*

“Af en toe worden ook joints gerookt (...), tussen de rook van de gewone sigaretten valt dat niet op, en het is buiten en dan ruik je het ook niet.”

In één focusgroep wordt aangehaald dat het mogelijk is dat leerlingen onder invloed zijn van drugs tijdens de lessen.

In twee focusgroepen wordt aangehaald dat op school soms ‘voorbereidende handelingen’ voor het gebruik plaatsvinden.

“Onder ’t afdak zal er wel eens enen een jointje krullen, maar dat roken ze op na de school.”

“Er wordt soms een joint gerold tijdens de uren.”

1.1.2. Het product

Leerlingen identificeren legale drugs niet als ‘drug’

Alcohol wordt, behalve door twee leerlingen, in geen van de focusgroepen geïdentificeerd als drug.

In één focusgroep stelde een leerling de vraag of alcohol ook “een soort drug” is. Hierop kwam reactie van twee leerlingen dat dat niet het geval is.

Slechts door twee leerlingen (in twee focusgroepen) wordt **medicatie** als drugs geïdentificeerd. Opvallend daarbij is dat in één focusgroep drie leerlingen rilatine nemen en één leerling valium.⁴⁵

Tabak wordt niet expliciet als drug benoemd, maar bij de vraag “zijn er drugs op school?”, wordt ‘roken’ en vooral het al of niet mogen roken op school aangehaald.

Eén leerling noemt ook **cafeïne** als drug.

Eén leerling stelt de vraag: *“Ik ken iemand die multi-gas inademt. Zijn dat ook drugs?”*

Illegale drugs

De drug die het eerst en het meest, in alle focusgroepen, wordt genoemd is **cannabis**, door de leerlingen benoemd als “weed” en/of “joints”.

Andere illegale drugs die in de gesprekken aan bod komen zijn “bollen”, “speed”, “coke” en heroïne.

1.1.3. Aard van het gebruik

In alle focusgroepen geven de leerlingen aan dat er geëxperimenteerd wordt met **cannabis**.

Dit betekent niet dat “iedereen” zelf experimenteert met cannabis, maar wel dat de meeste leerlingen zien dat andere (oudere) leerlingen drugs mee hebben op school, dat andere leerlingen gebruiken (zij het daarom niet op school zelf, cf. infra), dat leerlingen praten over druggebruik en dat leerlingen nadenken over druggebruik.

“Ook in ons jaar wordt gebruikt, het gaat wel meer om geruchten, van horen zeggen.”

“Ze spreken er wel een keer over op school, wanneer ze vertellen over hun weekend op school, maar ze doen dat niet op school.”

“Weed en speed, dat gebeurt meer in het vierde en het vijfde jaar. Sommigen van onze jaren gebruiken het wel al.”

“Ik heb er al gezien die weed mee hebben op school.”

“Sommige leerlingen hebben wel gerief op zak.”

“In de hogere jaren zijn er leerlingen die moe uit het weekend terugkomen.”

Andere illegale drugs worden veel minder vernoemd.

⁴⁵ Rilatine[®] wordt frequent voorgeschreven bij kinderen met het Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD); URL: adhd.nl/hoofd.html.

In vier focusgroepen worden “bollen” genoemd, maar dit blijkt / blijft eerder uitzonderlijk.

“Er worden wel pillen gebruikt. Er zijn er nu al twee.”

“Een paar gebruiken dat op school. Ze praten daar niet over.”

Het gebruik van speed wordt in twee focusgroepen vernoemd, maar ook dit blijkt / blijft een uitzondering.

Opvallend is ook dat in 5 focusgroepen de leerlingen expliciet aangeven dat “hard drugs” niet worden gebruikt.

“Hardere drugs worden niet gebruikt op school.”

“Zeker niet harde drugs” [in deze focusgroep worden “bollen” niet onder deze drugs gerekend].

“Coke is niet zo te vinden in onze leeftijdsgroep. Dat zijn meer mensen van 20,21 jaar. Dat zijn mensen die werken, mensen die geld hebben.”

“In ieder geval geen hard drugs, dat zou opvallen.”

“Hardere drugs, dat niet”. [in deze focusgroep wordt speed niet onder deze drugs gerekend].

1.1.4. De perceptie van cannabis en andere drugs

Cannabis in vergelijking met andere drugs

In vier focusgroepen maken de leerlingen een duidelijk onderscheid tussen cannabis en andere illegale drugs. De leerlingen vinden cannabis “niet zo erg” in vergelijking met andere illegale drugs en in vergelijking met alcohol en tabak.

De volgende uitspraken illustreren dit duidelijk:

“Een joint is gezonder dan sigaretten, voor de nicotine in sigaretten.”

“Een joint is niet zo erg. Coke en heroïne zijn wel erg, maar dat zit niet in ons milieu.”

“Weed is niet zo erg. Andere illegale drugs, speed, XTC, coke, zijn wel een probleem.”

“Een joint is niet zo erg.”

“Weed is niet zo erg. Smoren is minder erg dan drinken.”

“Een joint is niet zo erg als alcohol.”

Leerlingen zijn er zich van bewust dat cannabis **maatschappelijk minder aanvaard** is dan alcohol of tabak.

“Het roken van joints valt wel meer op dan het roken van sigaretten.”

“Roken van een joint wordt door de maatschappij erger gevonden dan gewoon roken. Er wordt ook anders op gereageerd.”

“Smoren is minder erg dan drinken. Maar drinken dat is zo aanvaard.”

De algemene teneur van de leerlingen als reactie op experimenteren is er één van aanvaarding. Wanneer leerlingen het hebben over experimenteren met cannabis lijkt het motto: doe maar normaal, want het is normaal.

“Er valt niet zoveel over te praten.”

“Het is gelijk ge over de voetbal klapt.”
“Drugs is een groot woord.”

Het is belangrijk te vermelden dat dit niet geldt voor alle leerlingen. In elke focusgroep gaven één of meer leerlingen expliciet aan dat “drugs” geen deel is van hun leefwereld, dat ze tegen drugs zijn of er niet veel over (willen) weten.⁴⁶

“Ik ken er geen [die gebruiken]. Ik wil er niet van weten. Ik moet er niet van hebben.”

“Ik rook niet. Ik gebruik niets. Ik denk daar niet over na.”

“Ik ben niet geïnformeerd, maar ik hoef dat ook niet te weten, ik gebruik toch niet.”

“Ik vind het geen probleem; het is mijn probleem niet als ze willen doodgaan.”

“Ik heb vroeger in een situatie met veel drugproblemen gezeten, en nu ben ik volledig tegen drugs.”

“Soft drugs zijn toegelaten. Dat is niet goed, want ze gaan altijd verder.”

“Ik weet er niet veel over.”

“Wij weten er niets over. Wij weten niet wat kan of niet kan.”

“Ik heb nooit gehoord dat er drugs genomen worden op school.”

“Ik wist eigenlijk niet dat er drugs waren op school.”

Deze minderheid werd, met uitzondering van één focusgroep, ook niet aangevallen of bekritiseerd op hun visie en uitspraken.

“Onderling met vrienden wordt er niet veel verschillende meningen over drugs uitgewisseld, want meestal heb je vrienden die er hetzelfde over denken. Als je er niet mee bezig bent, dan praat je er niet over. Als je er wel mee bezig bent, dan wordt er onder vrienden vooral in positieve zin over gepraat.”

1.1.5. Druggebruik buiten de school

Er worden wel drugs gebruikt buiten de school(m)uren

Ook al worden geen drugs gebruikt op school zelf, **in de omgeving van de school** worden wel drugs gebruikt. Hierbij gaat het vooral om gebruik na schooltijd, in de omgeving van de school of op weg van en naar de school.

“Wel na de school. En soms 's morgens, voor 't school. Er is een rokershoekje buiten 't school.”

“Er wordt wel gebruikt [leerlingen beschrijven een plaats] naast de school.”

“Er wordt gebruikt na de school uren.”

“Er wordt gebruikt onderweg van school naar huis, rond het station.”

“Aan het buskot wordt veel gesmoord en gebold.”

“Er wordt gebruikt in [leerlingen beschrijven een plaats, vlak bij de school].”

“Er wordt gebruikt over de middag.”

“Er wordt 's avonds gebruikt.”

“Op het station zie je ze ook staan en je ruikt het.”

“Dat gebeurt vooral na school.”

⁴⁶ Deze uitspraken worden doorheen het rapport opnieuw opgenomen in de context waarin ze werden gedaan.

Druggebruik in de omgeving van jongeren

De meeste leerlingen komen op plaatsen waar drugs worden gebruikt. In drie van de zeven focusgroepen halen de leerlingen expliciet aan dat het roken van joints vooral op fuiven gebeurt.

Ongeveer de helft van de leerlingen kennen mensen in hun omgeving die drugs gebruiken. Daarbij worden klasgenoten, vrienden, (oudere) broers aangehaald.

“Iemand van in mijn familie gebruikt, mijn [...]. Zij heeft al een accident gehad met de auto, ze is over kop gegaan.”

“Mijn maten.”

“Mijn twee ouders broers gebruiken ook.”

“Ik heb maten in de fitness, ze roken niet, ze drinken niet, maar af en toe blowen ze wel.”

“Mijn broer, die gebruikt zelf.”

“Mijn broer heeft dat één keer gedaan, maar gewoon een keer om te proberen.”

“Mijn oudere broer rookt ook [cannabis].”

Drie leerlingen geven aan dat hun ouders zelf hebben gebruikt.

“Onze ouders zijn in de jaren '60 opgegroeid. Mijn ouders hebben zelf ook al geëxperimenteerd.”

“Mijn vader rookt zelf weed.”

“Mijn ma (...) heeft het vroeger zelf ook gedaan.”

Waarom drugs gebruiken?

De redenen die leerlingen aangeven waarom geëxperimenteerd wordt met drugs (cannabis) zijn uiteenlopend. Nieuwsgierigheid is de meest voorkomende reden om te experimenteren.

“Ik zou het wel willen proberen om te zien hoe het is.”

“We willen het zelf ondervinden.”

“Het is niet hetzelfde als ze zeggen hoe het voelt, dan hoe het echt voelt.”

Daarnaast worden, in mindere mate een aantal andere redenen aangehaald: om te vermageren, voor de kick, om problemen te verwerken, om stoer te doen, om te kunnen slapen.

Drie leerlingen halen ook de groepsdruk aan:

“Ik denk dat de meeste mensen drugs beginnen te gebruiken door hun vrienden. Wanneer je bijvoorbeeld gepest werd en weinig vrienden had, en dan heb je toch vrienden en die gebruiken drugs, dan denk ik dat het heel moeilijk moet zijn om neen te zeggen.”

“In het eerste jaar waren er meer drugs in mijn klas, dat was een kleine klas (we waren met vier) en iedereen had zijn gerief mee naar school. Je doet dan gewoon mee. Hoewel, dat verschilt echt met de jaren. Het ligt aan de klas waarin je zit, aan de omgeving.”

“Mijn maat heeft ook al een keer gevraagd om het te doen.”

1.1.6. De aankoop van drugs

Uit zes van de zeven focusgroepen blijkt dat leerlingen cannabis in de eerste plaats kopen “via via”. Dit kan zowel *via* vrienden als *bij* vrienden. Leerlingen definiëren deze vorm van verkoop niet als “dealen”. Het is een woord dat zij in deze context dan ook niet gebruiken.

“Ik koop het via maten. Je vraagt dan ‘Heb jij soms wat bij?’ ‘Mag ik ne keer mee smoren?’ “

“Je kan drugs kopen via, via.”

“Kopen bij vrienden.”

“Je belt naar iemand die je kent die dan via, via drugs koopt..”

“Wij kopen vooral bij vrienden en kennissen. Je kan het ook op school vragen aan iemand die dan iemand zoekt die je kan verkopen.”

“Je koopt cannabis bij mensen die je kent, via via via.”

“Je koopt het op de straat, bij vrienden.”

“Weed koop je bij vrienden, zij brengen dat dan mee naar school, of buiten de school. Als je dat hier vraagt, brengen ze hier mee.”

“Er wordt niet gedeald op school, wel in [de buurt van de school, de leerlingen noemen een specifieke plaats].”

“In het begin van het schooljaar was er een leerling die vroeg in de WC’s ‘moet je bollen hebben?’ ”

Uit de laatste drie uitspraken is op te maken dat er toch drugs op de school verhandeld worden, zij het dat de leerlingen dat niet als dusdanig percipiëren.

Daarnaast worden, in veel mindere mate, andere plaatsen aangehaald waar cannabis kan gekocht worden: in Nederland (Axel en Terneuzen) (telkens in één focusgroep); op een aantal plaatsen in Gent waar jongeren samenkomen (in twee focusgroepen); op café (in één focusgroep).

“We kopen niet op [leerlingen noemen een plaats in Gent], omdat dit niet echt een verzamelpunt is voor ons.”

1.2. Het drugprobleem en de school

1.2.1. Zijn drugs een probleem op school?

In vijf van de zeven focusgroepen is er grote eensgezindheid tussen de leerlingen dat er geen drugprobleem is op school.

“Drugs zijn geen probleem op school.”

“Er zijn geen drugproblemen op school. Dat is een probleem van grotere scholen.”

“Er is niet echt een drugprobleem op school. Er wordt veel gestolen op onze school.”

“Drugs zijn geen probleem [op school].”
“Op onze school is geen problematisch gebruik.”

In twee focusgroepen geven leerlingen aan dat er drugproblemen zijn op school.
“We weten dat onze school de naam heeft een drugschool te zijn. Dat is niet fair, want op mijn vorige school en in vergelijking met andere scholen en zeker (...), is onze school veel opener.
De school had het imago van een drugschool, het is normaal dat ze van dat imago afwillen.”
“Hier [op school] is alles normaal. Maar er wordt wel veel voor gedaan.”

1.2.2. Wanneer zijn drugs problematisch?

Leerlingen halen twee redenen aan waarom drugs problematisch kunnen zijn of worden.

De meest aangehaalde reden houdt verband met de **aard en de frequentie van het druggebruik.**

“Wanneer je elke dag gebruikt.”
“Wanneer je constant gebruikt.”
“Wanneer je verslaafd bent, als je niet kan stoppen.”
“Je hebt problemen met drugs wanneer je spuit. Wij zijn bang van spuiten.”
“Wanneer je flipt als je geen drugs meer neemt.”
“Iemand die het van 's morgens nodig heeft, die heeft een probleem.”
“Drugs worden een probleem wanneer je elke dag gebruikt, wanneer je constant gebruikt.”

Een tweede cluster van problemen houdt verband met **druggerelateerde criminaliteit.** Deze werden slechts in twee focusgroepen aangehaald.

“Wanneer je geweld gebruikt; wanneer je serieus over de lijn gaat.”
“Je hebt problemen met drugs als je in contact komt met de politie, wanneer je steelt om drugs te kunnen kopen.”
“Wanneer je dealt. Een maat van mij had verkocht en hij had een probleem met geld. Toen heeft hij slagen gekregen.”

In één focusgroep vermelden de meisjes in de groep het probleem van de zogenaamde rape-drugs.⁴⁷ Dit wordt ontkend door een aantal jongens in de groep.

“Het is toch een probleem als ze het in je drank smijten, als je uitgaat. Dat gebeurt toch regelmatig.”

⁴⁷ E. POPE and M. SHOULDICE, 'Drugs and sexual assault: A review', *Trauma Violence and Abuse*, Vol. 2, 1, p. 51-55.

Perceptie van problematische gebruikers

De leerlingen hebben geen uitgesproken beeld over wat de gevolgen van “problematisch gebruik” kunnen zijn of wat ‘verslaving’ kan betekenen.

“Wanneer je verslaafd bent aan drugs, dan ga je niet aan de gevolgen denken.”

“Mensen die verslaafd zijn, hoe diep je ook in de put zit, hebben geen karakter. [reactie van een andere leerling] Dat is niet waar, zij hebben problemen.”

“Je mag er niet te ver in gaan.”

“Je mag er natuurlijk niet aan verslaafd geraken. Het is niet zo erg, zolang het af en toe is en je niet verslaafd bent.”

“Je mag niet te veel gebruiken.”

“Het is oké zolang je het onder controle kan houden.”

“Er zaten hier toch mensen op school aan wie je het zag.”

“Het valt niet zo op. Je kan niet zeggen wie iets of niets neemt. Je zou nog rap verschieten van wie het wel doet en wie het niet doet.”

“Bij sommigen loopt het niet goed af. Op een bepaald moment kwam een meisje mij iets vragen en ik had er schrik van. Soms denk je wel eens, die is niet goed bezig.”

“Ik ken iemand die weed heeft gesmoord en die een zelfmoordpoging heeft gedaan.”

Opvallend is de volgende uitspraak van vier leerlingen (uit drie focusgroepen):

“Ik vind het geen probleem; het is mijn probleem niet als ze willen doodgaan.”

“Ze moeten dat zelf weten. Het is hun probleem.”

“Ik ken er geen [die gebruiken]. Ik wil er niet van weten. Ik moet er niet van hebben.”

“Ik heb vroeger in een situatie met veel drugproblemen gezeten, en nu ben ik volledig tegen drugs.”

Eén leerling stelde de vraag: *Hoe kan je verslaafd geraken aan drugs?*

2. Het drugbeleid op school

2.1. Het schoolreglement

Het drugbeleid

In zes van de zeven focusgroepen weten de leerlingen niet wat er in het schoolreglement staat over het drugbeleid van de school. Slechts in één focusgroep geven de leerlingen te kennen dat zij weten wat in het schoolreglement staat over drugs.

In één focusgroep geven de leerlingen aan dat er niets over drugs staat in het schoolreglement.

In drie focusgroepen wordt onmiddellijk verwezen naar de sancties die kunnen volgen op druggebruik (zie 2.3. De reactie op druggebruik).

De volgende uitspraken zijn illustratief voor de kennis van de leerlingen over “het luik drugs” in het schoolreglement.

“In het begin van het schooljaar hebben we eens uitleg gekregen over het drugbeleid op school, maar daar weet ik niet veel meer over.”

“Er staat niets over drugs in ons schoolreglement [uitspraak van één leerling] [reactie daarop] Toch wel, we hebben het schoolreglement in het begin van het schooljaar overlopen, maar we hebben het niet echt gelezen.”

Tabak roken: top of the bill

Vier van de zeven focusgroepen geven aan dat er **gerookt** mag worden op school, zij het onder duidelijke voorwaarden (bijvoorbeeld vanaf de tweede graad, op specifieke tijdstippen, op bepaalde plaatsen).

De leerlingen zijn erg bezig met het al of niet mogen roken op school, veel meer dan met het gebruik van cannabis of andere illegale drugs.

“Roken mag niet op school. We doen het wel, in 't geniep.”

“Er mag niet gerookt worden op school. Er wordt wel buiten de school gerookt.”

“De hogere jaren, vanaf het vierde, mogen roken op een duidelijk aangegeven plaats op de speelplaats (...)”

“Op school mag gerookt worden vanaf de tweede graad, maar niet binnen.”

2.2. Drugpreventie op school

2.2.1. Specifieke drugpreventieprojecten

Weinig specifieke drugpreventie op school

Opvallend is dat de meeste leerlingen aangeven weinig of geen specifieke **drugpreventie** gehad te hebben op school.

De meeste leerlingen hebben wel **gezondheidspreventie**projecten gehad op school. Hierbij ging het om een dag over ‘gezondheid’ (1 focusgroep), een themalessen over roken (1 focusgroep), een les over seksualiteit (1 focusgroep), een les over ‘anorexia en boulimie’ (1 focusgroep).

Slechts in twee focusgroepen hebben de leerlingen een vorm van drugpreventie gekregen.

In één focusgroep hebben leerlingen in het eerste jaar productinformatie gekregen in de klas.

“We hebben vorig jaar een spreker in de klas gehad, een politieagent. Hij heeft enkel gesproken over het smokkelen van drugs, hoe zien drugs eruit. Maar wij zijn vooral geïnteresseerd naar de gevolgen.”

In diezelfde focusgroep hadden de leerlingen samen met de leerkracht een film bekeken die daarna besproken werd in de klas.

Eén focusgroep vertelt dat een aantal preventie-initiatieven rond illegale drugs werden genomen op school (praten met een ex-verslaafde; een videovoorstelling over ongevallen in het verkeer onder invloed van drugs door van iemand van de politie; een bezoek van iemand van de politie op school die, naar aanleiding van de federale drugnota een uiteenzetting gaf over wat kan en niet kan.)

Eén leerling heeft leefsleutels gehad in het eerste jaar, zij het in een andere richting.

Eén leerling heeft op zijn vroegere school productinformatie gekregen van iemand van de politie.

“Ik heb, op mijn vorige school, iemand van de politie uit Brussel in de klas gehad die een koffer mee had met allerlei producten en die vertelde daarover.”

Een aantal leerlingen (3) heeft een vorm van drugpreventie gehad in het lager onderwijs. Twee leerlingen hadden een drugpreventieproject gehad op school. Eén leerling had een bezoek gebracht aan een druggebruiker in de gevangenis.

In twee focusgroepen verwijzen leerlingen naar een informatieavond over drugs waarop hun ouders waren uitgenodigd. (2 focusgroepen).

In één focusgroep halen de leerlingen aan dat zij hebben deelgenomen aan de VAD-leerlingenbevraging.

Nood aan informatie

In twee focusgroepen zeggen de leerlingen expliciet dat ze tevreden zijn over de informatie die zij op school krijgen over drugs.

“In onze school krijgen wij neig veel informatie over drugs.”

“Wij zijn goed ingelicht over de gevolgen van drugs.”

In één focusgroep geven de leerlingen aan dat zij geen nood hebben aan informatie over drugs.

“Wij hebben geen nood aan informatie, want als je wil, kan je overal informatie krijgen. Er zijn genoeg telefoons waar je naar kan bellen. Je kan bellen naar de druglijn. Er wordt al zoveel over gesproken op TV en in de media.”

In één focusgroep – de focusgroep waar de drugproblematiek geen thema is op school en de leerlingen geen enkele vorm van drugpreventie hebben gekregen – geven de leerlingen aan dat zij nood hebben aan informatie over het drugs.

“Wij willen informatie over: de gevolgen; hoe dat voelt; waarom gebruiken ze; hoe komt het van andere landen naar hier; waar kun je dat kopen; hoe wordt dat gemaakt. Eigenlijk willen wij alles weten?”

“Wij willen meer informatie. Ze zouden meer informatie moeten geven op school.”

Leerlingen willen ook correcte en geloofwaardige informatie over drugs:

“Als ze dan over drugs iets vertellen, (...) en ze roken een joint, dan zien ze

direct sterretjes, kikkers, roze olifanten. Ze zijn direct verslaafd. Dat klopt gewoon niet.”

“Wij krijgen zakelijke informatie over drugs op onze school.”

De gebruiker aan het woord

In vier van de zeven focusgroepen geven verschillende leerlingen aan dat zij drugpreventie willen krijgen van (ex)-druggebruikers omdat dit geloofwaardiger is.

“Laat mensen die zelf gebruiken hun verhaal vertellen. Of een ex-gebruiker; bijvoorbeeld bezoeken in de gevangenis. Wij willen informatie van iemand die gebruikt heeft. Dan kan je ook vragen stellen. Het is dan niet zo van ‘en nu gaan we het een keer hebben over drugs’ “.

“Iemand die je niet kent. Iemand met ervaring.”

“Iemand die komt spreken voor gans de school, iemand die het heeft meegemaakt. Dan kan je zien hoe die eruit ziet. Als je dan nu al de gevolgen ziet, zal dit meer impact hebben, nu al op ons.”

“Wij zouden iemand willen zien die zelf drugs genomen heeft, die daarover kan komen spreken. Die kan daar veel over vertellen. We zouden dan eens de gevolgen kunnen zien.”

‘Iemand die weet waarover hij het heeft. Iemand met ervaring, die het zelf al heeft geprobeerd.’

2.2.2. Drugs als thema op school

Drugs als maatschappelijk fenomeen

In vier focusgroepen geven de leerlingen aan dat drugs een thema is dat aan bod komt op school en dat de school inspanningen levert om over drugs te praten en drugs bespreekbaar te maken. Vaak gaat het hierbij om leerkrachten die met leerlingen praten over drugs.

“Er hangt een bord op school waarop je je commentaar op kan schrijven ‘wat wil je kwijt over drugs?’. Maar er staan toch domme dingen tussen.”

“Sommige leerkrachten laten ook de les vallen wanneer we echt met iets zitten om erover te praten.”

“[Een leerkracht] heeft vorig jaar al gesproken over drugs in de lessen. Vorig jaar was het hier wel erg, hij zweeg niet over drugs.”

“In de [...] spreken we erover, continu.”

In drie focusgroepen geven dat leerlingen aan dat op school weinig of niet wordt gesproken over drugs.

“Met de leerkrachten wordt er weinig over drugs gepraat tijdens de lessen. De meeste houden het bij ‘doe het gewoon niet’.”

“Op school wordt er niets over gezegd, dat is stom. Er wordt ook niet over gesproken in de lessen.”

“Wij hebben in de [leerlingen benoemen een les] nog niet gesproken over cannabis/ illegale drugs. We hebben wel al gesproken over roken.”

Individueel gebruik door leerlingen

Wanneer het gaat over het effectief gebruik door een leerling, dan blijkt die openheid veel minder aanwezig te zijn.

In twee focusgroepen geven de leerlingen aan dat er een open beleid is op school en dat individueel gebruik bespreekbaar is.

“We weten dat onze school de naam heeft een drugschool te zijn. Dat is niet fair, want op mijn vorige school en in vergelijking met andere scholen en zeker (...), is onze school veel opener.”

“Wanneer je onder invloed bent, krijg je eerst begeleiding door het CLB. Als je een drugprobleem hebt, moet je bij [...] gaan. Ze overdrijven wel. Wanneer je toekomt en je bent moe, je hebt niet goed geslapen, dan vraagt ze direct of je geen drugs hebt gebruikt. Ze probeert het subtiel aan te pakken [ironisch gezegd]. “Ik heb het vermoeden dat jij drugs gebruikt.” Je moet dan bij haar langsgaan en dan bespreekt ze het gebruik. Ik ben al drie keer bij haar geweest en heb al drie keer een ganse litanie over drugs gekregen. 't Is nog wel een goeie.”

In twee focusgroepen wordt het gebrek aan openheid sterk bekritiseerd, zoals de volgende uitspraken illustreren:

“Iedereen is hier tegen drugs, dus is het moeilijker om, als er problemen zijn, iets te zeggen, uit schrik voor de reactie. Als iemand drugs neemt, wordt dat in de doofpot gestoken. Er mag niet over gesproken worden. Het wordt heel stilletjes gehouden. Ze zeggen altijd dat er hier geen gevallen zijn. Dit is niet goed. Ze moeten zeggen dat er mensen zijn die drugs gebruiken. Ze moeten zeggen dat er in ons jaar wel al gevallen zijn. Dan kun je het begrijpen, die persoon helpen, misschien.”

“Wij zouden meer aandacht willen voor drugs tijdens de lessen. Er meer over willen spreken.

Voor één les eens iets zeggen over drugs. Jullie zijn de eerste [waarmee de leerlingen bedoelen dat de onderzoekers de eerste mensen zijn met wie zij over drugs praten].

Natuurlijk willen wij er ook iets over weten. Iedereen wil er wel iets over weten, denk ik.

*Sommigen weten daar veel over, anderen niet.
Er wordt ook niet over gesproken in de lessen “*

2.3. De reactie op druggebruik

2.3.1. Reacties van de school

Drugbeleid = sanctiebeleid, en niet preventie en begeleiding

Wanneer de leerlingen gevraagd wordt hoe het drugbeleid op school eruit ziet, verwijzen de leerlingen naar de reactie op ‘individueel gebruik’ van leerlingen,

die betrap worden op druggebruik/drugbezit.

Slechts in twee van de zeven focusgroepen wordt de reactie op dealen aangehaald. Wanneer gedeald wordt op school, worden leerlingen onmiddellijk van de school gestuurd.

Opvallend is dat leerlingen het drugbeleid op school onmiddellijk associëren met het **sanctiebeleid** van de school, en niet met preventie of begeleiding.

Deze eerste reacties, uit de zeven focusgroepen, illustreren dit:

“Wanneer je betrap wordt, krijg je zware sancties.”

“We hebben wel een heel strenge school op dat gebied.”

“Je kan geschorst worden, drie dagen of zo.”

“Wanneer je de eerste keer gesnapt wordt, krijg je een waarschuwing ...”

“Dealén is onmiddellijk buiten. Wanneer je onder invloed bent krijg je eerst begeleiding door het CLB.”

“Wanneer je gesnapt wordt met drugs, word je geschorst, de politie wordt verwittigd.”

“Wanneer je betrap wordt op school, bestaat er een stappenplan (...). Je kan ook geschorst worden.”

De meeste leerlingen kennen echter niemand in hun onmiddellijke omgeving die omwille van druggebruik werd gestraft. De voorbeelden die worden aangehaald van leerlingen die wel gestraft werden, zijn ‘van horen zeggen’.

“Er is één leerling die van school werd gestuurd omdat hij drugs had gebruikt, maar daar waren ook andere problemen.”

“Er was één iemand, een meisje, die werd vorige week opgepakt aan de Zuid en naar school teruggebracht. Ze had gebroost.”

“Er heeft eens een leerling een bloedtest moeten ondergaan.”

“Er was een leerling in begeleiding van het CLB, hij heeft geklikt wie hem de drugs had gegeven en die is onmiddellijk geschorst.”

Geen uniform drugbeleid

Uit de beschrijving die leerlingen geven van de manier waarop gereageerd wordt op druggebruik in de verschillende scholen, blijkt dat het drugbeleid verschilt van school tot school.

De volgende uitspraken illustreren dit:

“Wanneer je betrap wordt op school, bestaat er een stappenplan: eerste keer praten, de tweede keer worden de ouders ingelicht. Je kan ook geschorst worden. Dan krijg je een contract, en als je dan nog één ding fout doet, vlieg je buiten.”

“Wanneer je gesnapt wordt met drugs, wordt je geschorst, de politie wordt verwittigd. Je mag niet meer naar [de leerlingen benoemen twee andere scholen]. Na drie of vier keer wordt je opgepakt op school door de politie.”

“We hebben wel een heel strenge school op dat gebied. Bij echte problemen hebben we wel een plan voor de aanpak van drugproblemen. Maar in de praktijk laten de leerkrachten zich vooral leiden door de omstandigheden van het moment zelf. De ouders worden altijd gecontacteerd.”

“Eerste keer gesnapt worden: Wanneer je de eerste keer gesnapt wordt, krijg je een waarschuwing. De ouders worden niet verwittigd. Een tweede keer moeten we bij de directeur komen, dan kan een strafstudie volgen of een schorsing. Dan worden ook de ouders verwittigd.”

In vier van zeven focusgroepen halen de leerlingen ook aan dat er stappen / gradaties zijn in de manier waarop op druggebruik wordt gereageerd, waarbij eerst via praten een oplossing wordt gezocht en pas wanneer dit niet werkt, via sancties. In drie focusgroepen geven de leerlingen aan dat er onmiddellijk streng wordt gereageerd.

De sancties die worden genoemd zijn in de meeste focusgroepen dezelfde: schorsing (5 focusgroepen), strafstudie (2 focusgroepen), een contract (2 focusgroepen).

In alle focusgroepen geven de leerlingen aan dat de ouders op de hoogte worden gebracht. In vijf van de zeven scholen worden de **ouders** onmiddellijk op **de hoogte** worden **gebracht**. In twee focusgroepen stellen de leerlingen dat, wanneer leerlingen de eerste keer betrapt worden op bezit of gebruik, eerst met de leerlingen wordt gepraat, zonder de ouders te verwittigen, en dat pas een tweede keer de ouders op de hoogte worden gebracht. Slechts in twee focusgroepen halen de leerlingen aan dat de **politie** op de hoogte wordt gebracht.

Begeleiding bij druggebruik

Het **Centrum voor Leerlingen Begeleiding (CLB)** blijkt in een aantal scholen een partner te zijn wanneer sprake is van druggebruik. In drie van de zeven focusgroepen wordt het CLB expliciet vermeld als dienst die wordt ingeschakeld wanneer sprake is van druggebruik of drugbezit.

De leerlingen zijn vrij positief over het CLB. Over de mate waarin het gesprek daar in vertrouwen wordt behandeld, is er minder overeenstemming. (cf. infra vertrouwensfiguren).

“Je kan wel een goed gesprek hebben op het CLB.”

“Wanneer je onder invloed bent, krijg je eerst begeleiding door het CLB, bij mevrouw [...]. Als je een drugprobleem hebt, moet je bij haar gaan. Je moet dan bij haar langsgaan en dan bespreekt ze het gebruik. Ik ben al drie keer bij haar geweest en heb al drie keer een ganse litanie over drugs gekregen. 't Is nog wel een goeie.”

“Ook het CLB doet veel. Je kan naar het CLB als je wil dat het discreter wordt afgehandeld; er wordt niets doorverteld.”

Andere vormen van – externe – begeleiding of hulpverlening kennen de leerlingen niet.

Slechts één leerling haalt aan: *“Ik ken iemand die naar een afkickcentrum is gestuurd.”*

2.3.2. Reacties van de leerkrachten

De ene leerkracht is de andere niet

In alle focusgroepen geven de leerlingen aan dat *binnen* de school niet op dezelfde manier wordt gereageerd op druggebruik.

Leerlingen zien een onderscheid in de manier waarop leerkrachten omgaan met het drugfenomeen.

“Bij echte problemen hebben we wel een plan voor de aanpak van drugproblemen. Maar in de praktijk laten de leerkrachten zich vooral leiden door de omstandigheden van het moment zelf.”

“Elke leerkracht reageert anders.”

“Veel leerkrachten zeggen ook, als er problemen zijn, kan je het altijd komen zeggen, ‘je kan bij ons terecht’, maar dat kan niet bij allemaal.”

“De directeur heeft een andere visie op drugs dan de leerkrachten. Er zijn leerkrachten die erover praten. De directeur die zou direct strafstudie geven”.

[twee leerlingen zijn het daar niet meer eens]

“Met de leerkrachten wordt er weinig over drugs gepraat tijdens de lessen. De meeste houden het bij ‘doe het gewoon niet’. Sommige [leerkrachten] zijn toleranter dan andere.”

“Bij problemen gaan we bij [leerlingen noemen twee leerkrachten bij naam]. (...) Andere leerkrachten zou hen dat niet interesseren.”

Leerlingen kiezen daarbij zelf welke leerkrachten zij in vertrouwen nemen en welke niet. Leerlingen praten met leerkrachten die ze persoonlijk kennen, waarbij ze op hun gemak zijn en vooral die ze vertrouwen.

“Je kan met hen over alles praten. Je voelt je op je gemak bij hen.”

“Toch liever een leerkracht dan bij het CLB, omdat zij meer contact hebben met de leerlingen. Het is belangrijk dat je een band hebt met de leerkracht. Dat is belangrijker als je er naartoe zou stappen.”

“Wanneer we problemen of vragen hebben, kunnen we altijd terecht bij [...]. Dat is de pappa van de school. [...] kan je rechtstreeks aanspreken. Hij spreekt tegen ons als een grote broer.”

“De leerkrachten kennen de leerlingen. Er is een band tussen de leerlingen en de leerkrachten. Wij hebben heel geëngageerde leerkrachten. De leerkrachten helpen heel goed.”

“Ik vraag mij wel eens af als je naar haar toe stapt en zegt ‘mevrouw, ik heb een drugprobleem’, hoe ze dan zal reageren.”

“Sommige leerkrachten laten ook de les vallen wanneer we echt met iets zitten om erover te praten.”

Het systeem van vertrouwensleerkrachten of speciaal aangestelde leerkrachten blijkt niet zo populair te zijn. Leerlingen praten met de leerkrachten die ze kennen en vertrouwen, of dat nu een vertrouwensleerkracht is of niet.

“Op mijn vorige school had je een groene leerkracht. Je kon daar goed mee praten. Zij schreef niets op.”

“Wij hebben ook groene leerkrachten op school. Zij doen meer van ‘kom naar

mij”. Het is precies alsof ze niet wil dat we naar iemand anders gaan, maar enkel naar haar. Maar wij kennen die mensen eigenlijk niet. Je moet een persoon kennen, voor je er naartoe stapt. Waarschijnlijk gaan die groene leerkrachten feller reageren. Zij zouden direct naar onze ouders bellen.”

“We kunnen ook bij [leerkracht aangesteld om te werken rond het drugprobleem op school] terecht, maar daar gaan we niet echt naartoe.”

“Op elke school zou iemand beschikbaar moeten zijn waarmee je kan praten. Zonder dat iemand anders daar vanaf weet. In mijn vorige school was er een leerkracht waarmee je kon praten. Je kon dat doen tijdens de lesuren. [Reactie van een andere leerling] niemand zal dat doen.”

Vertrouwen

Het vertrouwen in leerkrachten en de vertrouwelijkheid van het gesprek zijn essentieel. Leerlingen vinden het belangrijk dat, wanneer zij druggebruik of een drugprobleem, van hen zelf of van een vriend(in), willen bespreken, zij ook weten dat die informatie in vertrouwen zal worden behandeld.

“Waarschijnlijk gaan die groene leerkrachten feller reageren. Zij zouden direct naar onze ouders bellen.”

“Op mijn vorige school had je een groene leerkracht. (...). Zij schreef niets op.”

“De naam van de leerling die drugs gebruikt mag niet gezegd worden.”

“Ik had eens problemen en mijn moeder sprak met de lerares Frans en de volgende dag wisten alle leerkrachten het.”

“Dingen die in het geheim worden gezegd, blijven ook geheim. [reactie van een andere leerling] Toch niet: er wordt veel geroddeld op school. Sommige leerkrachten zijn echte roddelantes.”

Dit geldt ook voor het CLB.

“Ze vertellen dat niet door, bij het CLB. Het hangt er ook vanaf van wie je hebt.”

“Je kan naar het CLB als je wil dat het discreter wordt afgehandeld; er wordt niets doorverteld. [reactie van een andere leerling] Dit is niet waar, ik had vorig jaar problemen en het werd ook doorverteld.”

In één focusgroep blijkt het wantrouwen naar de leerkrachten, omwille van de vrees dat een gesprek niet in vertrouwen zal worden behandeld, groot:

“De leerkrachten op school zijn niet te vertrouwen. (...) Wij willen niet dat iedereen weet dat je gebruikt hebt, want dan wordt daarover gesproken en wordt je daarop aangekeken.”

“Ik vind dat het ganse team dat niet moet weten.”

“De leerkrachten zouden het aan onze ouders vertellen.”

“Wij spreken er niet over met leerkrachten, omdat zij daarmee naar onze ouders stappen.”

2.4. De evaluatie van het drugbeleid op school

2.4.1. Het drugbeleid

De leerlingen zijn, globaal genomen, best tevreden met het drugbeleid op hun school.

“De school kan niet veel meer doen dan ze nu al doen.”

“Het drugprobleem op onze school wordt zeker niet opgeblazen. Onze school is veel opener over drugs dan andere scholen.”

“Wij hebben een zeer goed drugbeleid op school. Leerlingen worden tot in de puntjes opgevolgd. Ook in de klassenraad.”

Zij vinden het normaal en redelijk dat er geen illegale drugs mogen gebruikt worden op school.

Zij geven ook zelf aan dat er grenzen moeten zijn aan druggebruik.

“Er moet wel een leeftijdsgrens zijn waarop je mag roken [in de context van cannabis roken].”

“Dat roken pas kan vanaf het vierde jaar, is oké.”

“Roken vanaf het derde jaar of vanaf 16 jaar, want ik word volgend jaar 16 jaar, weet je wel [grijnst]. [reactie van een andere leerling] Maar neen jong, dat is te jong.”

“Smoren op school dat gaat niet. Dat is normaal dat dat niet mag.” [in de context van cannabis roken].

“Smoren op school, dat doet ge niet”. [in de context van cannabis roken].

“Ik kan mij wel voorstellen dat weed roken vervelend is voor oudere mensen.”

“Ik zou zelf nooit kinderen willen, later. Als we nu al allemaal gebruiken, wat zal dat later dan niet zijn. Later zullen er nieuwere soorten zijn, met ergere gevolgen.”

“Ik denk dat we dat later beter zullen begrijpen, als we zelf kinderen hebben.”

Wanneer er **op school** problemen zijn met drugs, vinden zij het ook logisch dat de school optreedt.

“De school had het imago van een drugschool, het is normaal dat ze van dat imago afwillen.”

“Een tijd geleden stonk het in de WC naar weed. Ze hebben dan de deuren van de WC vast gedaan. [reactie van een andere leerling]. Ja maar, dat is toch normaal, waarom gaan ze naar 't WC tijdens de lessen? om te roken en om te bellen.”

“Wanneer er een vermoeden is van dealen of harddrugs, moet je eerst voorkomen dat er gedeald wordt. Bij dealen moet de school zich met hem bezighouden en als het nodig is, hem van de school sturen. [reactie van een andere leerling] Als je het op school niet kan kopen, dan koop je het wel ergens anders. Je geraakt er sowieso aan.”

Maar eigenlijk vinden leerlingen dat de school zich niet moet bemoeien met hun druggebruik **buiten de school**, zolang dat gebruik geen invloed heeft op de school.

“Je beslist zelf of je het doet of niet doet. De school of je ouders kunnen zeggen

wat ze willen, dat helpt toch niet.”

“De school kan er eigenlijk niet veel op zeggen.”

“De leerkrachten zullen niets zeggen zolang je de les niet stoort.”

“Als ouders vinden dat hun kinderen mogen gebruiken kan de school niet veel doen.”

“Het roken van cannabis buiten de school is geen probleem. Het gaat de school ook niet aan wat je doet buiten de school.”

“Als de leerkrachten ons zien roken aan de Zuid, zeggen ze er niets van. Ze moeten er ook niets van zeggen, want het zijn hun zaken niet, het is buiten de school.”

Roken: moet kunnen

In drie focusgroepen geven de leerlingen aan dat het geen zin heeft om het roken van tabak te verbieden omdat de leerlingen het anders verdoken zullen doen.

“Er zijn er meer die roken die niet mogen, dan die mogen roken en roken. Bij ons thuis mag er gerookt worden, maar dat interesseert ons niet.”

“Verbieden heeft niet veel zin. Het heeft geen zin om roken te verbieden, leerlingen zullen altijd in het geniep blijven roken. Als ze niet kunnen roken zullen ze zenuwachtig worden. Hoe meer je erover spreekt, hoe meer zin je krijgt in roken.”

“Verbieden heeft geen zin. In [leerlingen benoemen bepaalde scholen] scholen gebeurt het verdoken, in het geniep. Daar mag je niet roken, maar doet iedereen het in de toiletten.”

In twee focusgroepen hebben de leerlingen kritiek op het feit dat leerkrachten wel mogen roken op school, maar zij niet.

In vier focusgroepen stellen de leerlingen voor de mogelijkheid te voorzien om te roken of de mogelijkheden om te roken uit te breiden.

“Roken vanaf het derde jaar of vanaf 16 jaar, want ik word volgend jaar 16 jaar, weet je wel (grijns).”

“Het zou goed zijn om aparte rookkotten te hebben, zodat we binnen kunnen roken als het slecht weer is.”

“Wij willen een rokerskot vanaf een bepaalde graad.”

“Wij willen een rookkot vanaf 15, 16 jaar. In sommige scholen mag er gerookt worden vanaf 16 jaar.”

2.4.2. De leerlingenparticipatie

De leerlingen hebben heel wat bemerkingen op de manier waarop de leerlingenparticipatie verloopt in de school.

In drie focusgroepen bekritisieren de leerlingen de leerlingenraad omdat de voorstellen die zij daarin doen, zonder afdoende argumentatie, niet aanvaard worden. Het gaat hierbij niet om voorstellen die betrekking hebben op het drugbeleid, maar om de installatie van kastjes of van een drankautomaat.

Volgende uitspraken illustreren de frustratie van de jongeren:

“Sommigen zitten in de jongerenraad. Als we vragen om te roken, zeggen ze dat wij veel te jong zijn. Wanneer we kastjes vragen, dan zijn die te duur, ze breken ze open. Dan vragen we voor een drankautomaat, maar dat mag niet omdat ze die zullen kapot maken, omdat ze die open breken.”

“Wij mogen niet naar buiten gaan over de middag omdat wij te laat zouden terug zijn; omdat, als er iets gebeurt, de school verantwoordelijk is. Wij hebben al voorgesteld tijdens de leerlingenraad om naar buiten te mogen. Zij zeggen nu al een jaar ‘dat ze een oplossing zullen zoeken’, maar dat gebeurt niet”.

“Ze zeggen altijd dat we alles mogen zeggen wat we willen, maar ze zeggen dan dat ze een oplossing zullen zoeken, maar het komt er nooit van.”

2.4.3. Communicatie

Leerlingen hebben een uitgesproken mening over de manier waarop zij willen dat de communicatie verloopt wanneer er een vermoeden is van druggebruik of wanneer er druggebruik of bezit wordt vastgesteld.

Zij vinden het zeer belangrijk dat leerkrachten eerst en rechtstreeks met hen praten en niet – eerst – met de ouders of andere leerkrachten.

“Als ze mensen verdenken van druggebruik, moeten ze die rechtstreeks aanspreken.”

“Eerst praten.”

“Ik heb vroeger een probleem gehad. Ik had liever gehad dat ze rechtstreeks iets tegen mij waren komen zeggen.”

“Eerst met de leerling zelf praten. Dan raad vragen aan de leerkracht zonder de naam van de leerling te zeggen. Als het erg is, serieuze hulp inschakelen.”

“Wanneer er een vermoeden is [van dealen], dit persoonlijk met de leerling bespreken, niet met de leerkrachten.”

Praten is belangrijk om het waarom van het gebruik te achterhalen.

“Veel praten, veel vragen stellen.”

“Met de persoon zelf gaan praten om te weten of het gewoon proberen is of dat hij gebruikt omwille van problemen thuis.”

“Mensen eerst de kans geven. Eerst kijken hoe de situatie is.”

Zij vinden het daarbij erg belangrijk dat niet wordt over-gereageerd, zoals nu wel het geval is.

“Zeker niet de politie bellen”

“De politie erbuiten laten. Drugs is jouw probleem.”

“Niets opblazen. Niet overdreven reageren.”

“Zeker niet naar een instelling sturen. Dat maakt het nog slechter. Die instellingen zijn drugskoten, daar is alles te koop.”

“Een leerling onmiddellijk van school sturen is geen goede oplossing.”

“Op school kunnen ze dat [vaststelling of vermoeden van gebruik] zo opblazen.”

“Ze overdrijven wel. Wanneer je toekomt en je bent moe, je hebt niet goed geslapen, dan vraagt ze direct of je geen drugs hebt gebruikt.”

De leerlingen willen liever niet dat hun ouders onmiddellijk gecontacteerd worden, bij het eerste vermoeden of vaststelling van gebruik.

“De ouders worden gecontacteerd wanneer er drugproblemen zijn. Ze sturen een brief. Meestal gebeurt dat zonder dat we het weten. Wij zouden het liever zelf aan onze ouders vertellen. Je weet ook niet wát [in de context van de manier waarop dit aan de ouders wordt gecommuniceerd] ze nu juist aan jouw ouders vertellen. Je moet de leerling de kans geven om het zelf aan zijn ouders te vertellen.”

‘Wanneer je gebruikt, eerst de leerling nog één kans geven, zonder de ouders te contacteren, maar wel zeggen dat de volgende keer de ouders worden gecontacteerd. Pas de tweede keer de ouders contacteren.’

“Eerst praten met de leerling, dan hem zelf initiatief, stappen laten nemen om er iets aan te doen. Pas dan de ouders contacteren.”

Een aantal leerlingen begrijpt wel dat de scholen de ouders contacteren.

“Bellen naar de ouders, dat is normaal, maar bij sommigen ligt dat gevoelig.”

“Wanneer het echt erg is, wanneer er echt problemen zijn, moet je het toch aan de ouders vertellen.”

2.5. Wat bij individuele drugproblemen?

2.5.1. Bij wie kunnen leerlingen terecht met vragen / bij problemen?

De leerlingen zouden vooral naar **vrienden** gaan wanneer zij of een vriend(in) vragen of problemen hebben met drugs.

Sommige leerlingen geven aan waarom ze voor vrienden kiezen.

“Vrienden die je vertrouwt.”

“Ik heb veel vrienden die er veel over weten, die zelf gebruiken.”

“Ik zou naar andere vrienden gaan die niet gebruiken.”

“Vrienden die je heel goed kent.”

Maar ook **broers en zussen** (en bij uitbreiding neven) zijn vertrouwensfiguren waarbij leerlingen terecht kunnen, zij het dat zij iets minder vaak vernoemd worden.

Daarna, in mindere mate, worden **ouders** vernoemd.

Drie leerlingen geven expliciet aan niet voor hun ouders te kiezen.

Opvallend is dat in elke focusgroep een aantal leerlingen één (of meer) specifieke **leerkracht(en) of opvoeders** benoemen, zelfs voor vrienden of ouders.⁴⁸

⁴⁸ Zie 2.3.2. Reacties van de leerkrachten.

Dit geldt voor zes van de zeven focusgroepen. (In deze ene focusgroep blijkt een groot wantrouwen te bestaan naar de leerkrachten toe cf. supra)

De meerderheid van de leerlingen noemt daarbij meer dan één vertrouwensfiguur bij wie ze terecht kunnen.

Drie leerlingen geven aan niet te weten bij wie ze terecht kunnen.

“Ik weet niet bij wie ik terecht zou moeten.”

“Ik weet het niet, misschien toch beter op school, hier hebben ze er ervaring mee.”

“Ik weet het niet; niet bij vrienden, want dat is één roddelbende. Als het één iemand weet, weten ze het onmiddellijk allemaal.”

Twee leerlingen geven aan geen nood te hebben aan iemand om bij terecht te kunnen:

“Ik rook niet. Ik gebruik niets. Ik denk daar niet over na. Ik zou het niet weten.”

“Ik heb geen vragen. “

In één focusgroep wordt verwezen naar “een speciale lijn” waarnaar je kunt bellen.

2.5.2. Communicatie met de ouders

In drie focusgroepen geven de leerlingen aan dat (praten over) drugs met ouders niet langer een taboe is.

“Drugs zijn geen taboe meer, we kunnen daar thuis over spreken.”

“Drugs is geen taboe meer.”

“Drugs is geen taboe meer, seks is een groter taboe.”

Hierbij moet een onderscheid gemaakt worden tussen praten over drugs ‘als (maatschappelijk) fenomeen’ en praten over eigen / individueel druggebruik.

De overgrote meerderheid van de leerlingen blijkt met zijn/haar ouders te kunnen praten over **drugs als maatschappelijk fenomeen**.

Wanneer het gaat om het praten over het **effectief zelf experimenteren** of gebruiken, dan blijkt die openheid heel wat minder aanwezig te zijn. Opvallend blijft dat 24 van 68 leerlingen (dus meer dan 3 op tien) aangeven hun ouders of één van beide ouders te kunnen vertellen dat zij zelf experimenteren / gebruiken en een aantal leerlingen aangeven dat ook effectief te doen.

De leerlingen die thuis niet over drugs praten, geven ook aan waarom ze dat niet (kunnen) doen.

- *“Ze weten niet veel.*

- *“Het zijn oude mensen. Mijn ouders weten niets over drugs.”*

- *“Ze zijn van de oude stempel, ze zeggen gewoon dat je dat niet mag doen. Er is een generatiekloof.”*

- *“Ze gaan daar veel te veel op in.”*

- *“Je kan er beter over zwijgen.”*

- *“Mijn moeder weet er niet veel over. Mijn oudere broer rookt ook, maar zij ruikt het verschil niet.”*
- *“Ze gaan er niet veel over weten.”*
- *“Ze zijn ouder, ze weten er minder van.”*
- *“Mijn vader heeft mij gezegd dat ik buitenvlieg als ik durf gebruiken.”*
- *“Dat hangt ervan af hoe oud je ouders zijn en wat hun ingesteldheid is.”*
- *“We zouden zeker niet naar onze ouders gaan, want die weten er niet veel vanaf; zij kennen de situatie niet.”*
- *“Als ik ermee naar mijn ouders zou stappen, zouden ze zeggen dat ik slechte vrienden heb en hen moet laten vallen.”*
- *“Ik zou het wel kunnen met mijn ouders, maar ik zou niet durven, omdat ik bang zou zijn dat ze zouden ontgoocheld zijn.”*
- *“Mijn ouders zouden extreem reageren, vroeger niet, maar wel sinds die problemen.”*
- *“Mijn ouders gaan ongerust zijn.”*
- *“Ik zou een tijdje wachten.”*
- *“Ik zou niet meer buiten mogen.”*
- *“Het ergste zou ik vinden dat mijn ouders ontgoocheld zouden zijn in mij, niet dat ze boos zouden zijn. Ik ben bang dat ze heel verdrietig gaan zijn en ik hoor niet graag dat ze ontgoocheld zijn in mij.”*
- *“Mijn ouders zouden kwaad zijn. Ze zouden mij in een instelling steken.”*
- *“Er zijn zoveel ouders die daar zeer sterk op ingaan. Ze zouden het beter gewoon zelf een keer proberen, dan zouden ze weten dat het niet zo erg is.”*
- *“Ouders die weten wat het is, gaan daar beter mee om.”*

Leerlingen geven ook aan hoe hun ouders (zouden) reageren wanneer ze thuis vertellen dat ze zelf experimenteren.

- *“Mijn vader weet dat ik alle dagen rook en hij vindt dat normaal. Hij vindt wel dat je daar niet verder in moet gaan. Mijn ma zou overreageren.”*
- *“Ze weten wel dat ik het al gedaan heb, maar ze denken dat het daarbij blijft.”*
- *“Je mag dat een keer doen.”*
- *“Mijn broer heeft dat één keer gedaan, maar gewoon een keer om te proberen.”*
- *“Ik kan thuis zeggen dat ik al eens geëxperimenteerd heb.”*
- *“Mijn ouders zouden niet echt vies zijn.”*
- *“Mijn ouders zouden bozer zijn achteraf, als ik het niet had gezegd en het komt toch uit.”*
- *“Mijn ma gaat mij proberen helpen. Ze gaat niet vies zijn. Ik weet alles van haar. Zij heeft het vroeger zelf ook gedaan. Zeker niet mijn pa, die kilt mij.”*

3. Drugs in de samenleving

3.1. De wijzigingen in de strafrechtelijke reactie op druggebruik

Leerlingen blijken vrij goed geïnformeerd te zijn over de veranderingen in de drugwetgeving.

De leeftijdsgrens

In zes van de zeven focusgroepen geven de leerlingen aan dat het gebruik van cannabis (enkel) kan als je meerderjarig bent, ouder bent dan 18 jaar.

In één van deze focusgroepen dachten twee leerlingen dat cannabis kan vanaf 16 jaar, naar analogie met alcohol.

In de zevende focusgroep werd de leeftijd niet vermeld. Het was ook de focusgroep waarbij drie leerlingen aangaven: *“Wij weten er niets over. Wij weten niet wat kan of niet kan.”*

Het onderscheid tussen drugs

In alle focusgroepen werd gesteld dat cannabis (benoemd als ‘cannabis’, ‘soft drugs’, ‘weed’, ‘hasj’ of ‘joints’) mogelijk is.

In twee focusgroepen werd daarbij ook gesteld dat andere illegale drugs (benoemd als ‘andere illegale drugs’ en ‘hard drugs’) verboden is.

Eén leerling stelde de vraag: *“XTC mag toch wel?”*

De status van cannabis

Tijdens de focusgroepen werd de vraag gesteld ‘wat kan (niet)’, zonder te verwijzen naar de strafrechtelijke termen ‘legalisering’, ‘decriminalisering’ en ‘depenalisering’.

Slechts in één focusgroep werd gesteld dat cannabis ‘legaal’ is.

In een andere focusgroep werd door één van de leerlingen de vraag gesteld: *“Cannabis vanaf 18 jaar is toch gelegaliseerd?”*

De hoeveelheid

In vier focusgroepen werd verwezen naar de maximale hoeveelheid cannabis die is toegelaten.

Eén focusgroep vermeldde drie gram als maximum; twee focusgroepen vijf gram en in één focusgroep werd verwezen naar “een kleine hoeveelheid”.

Strafbare gedragingen

In vier focusgroepen werd vermeld dat dealen verboden is.

Twee focusgroepen vermelden dat kopen verboden is.

Over het kweken van cannabis, dat in drie focusgroepen werd vermeld, is er geen overeenstemming tussen de leerlingen. Sommige leerlingen stellen dat het kweken van cannabis mag; andere leerlingen stellen dat het niet mag.

Omstandigheden

In vijf van de zeven focusgroepen wordt vermeld dat het gebruik van cannabis

niet is toegelaten in de aanwezigheid van minderjarigen.

Verder geven leerlingen de volgende beperkingen aan bij het gebruik van cannabis:

“Je mag enkel alleen gebruiken, je mag niets met iemand delen.”

“Je mag niet gebruiken in het openbaar, wel alleen thuis.”

“Er mag niemand last van hebben.”

“Je mag niet roken aan een bushokje.”

“Weed gebruiken mag je enkel voor eigen gebruik doen.”

“Ge moogt gebruiken in uw huis.”

“Je mag enkel privé gebruiken, niet in het openbaar.”

“Je mag wel gebruiken, maar je mag het niet over de grens brengen, wat redelijk stom is.”

3.2. Perceptie van de wijzigingen

In vier focusgroepen maakten een aantal leerlingen de volgende bedenkingen bij de reactie van de politie:

“Ik dacht dat het vijf gram was. Mijn broer had vijf gram bij, en hij werd gecontroleerd door de politie en ze hebben niets gedaan.”

“Als je gebruikt doet de politie toch niets.”

“Je krijgt een boete als je betrapt wordt. Of je moet naar een afkickcentrum.”

“Wij kunnen toch geen boete krijgen, want we hebben geen geld. Wij kunnen niet gestraft worden want wij zijn niet verantwoordelijk.”

“Als wij betrapt worden, worden onze ouders verwittigd en krijgen we informatie over hulpverlening.”

“Binnen een paar jaar gaat de politie niet meer optreden tegen weed. Je kan dat niet meer tegengaan. Iedereen probeert het. [reactie van een medeleerling] Neen, dat is niet waar. Er zal strenger opgetreden worden tegen alle drugs in de toekomst. Omdat je er van dood gaat. [reactie van twee medeleerlingen] Red bull zou dan ook niet mogen, het is toch ook een drug, want er zit te veel cafeïne in. Ja maar, als je alcohol drinkt kun je ook doodgaan.”

De leerlingen stellen zich ook de volgende vragen bij de wetgeving:

“Ze slaan ook altijd de sigaretten op om ons te ontraden van te roken, maar ondertussen krijgen ze wel de belastingen binnen.”

“Dat is toch absurd, je mag wel gebruiken, maar niet kweken of kopen. Het trekt er niet op; hoe kan je dan aan weed geraken.”

“Het is nog altijd niet duidelijk wat nu mag en niet mag. Ze moeten er iets aan doen. Ook de SPA heeft gezegd dat ze de wet willen aanpassen.”

“De wet verandert toch niets in de praktijk.”

“Ik ken een flik die al twaalf jaar smoort.”

“Je mag wel gebruiken, maar je mag het niet over de grens brengen, wat redelijk stom is.”

“Met een boete, daar help je mensen toch niet mee? Verslaafden moeten geholpen worden.”

3.3. Bronnen van informatie

In alle focusgroepen halen de meeste leerlingen hun informatie over wat kan en niet kan in de eerste plaats op **televisie**.

Daarbij wordt in drie focusgroepen verwezen naar het nieuws; in drie focusgroepen worden een aantal andere televisieprogramma's genoemd: *Telefacts, Jammers, "van die stomme programma's op TV", Patrouille*.

In drie focusgroepen wordt de **radio** als tweede informatiebron aangehaald.

In drie focusgroepen wordt de **krant** als tweede of als derde bron van informatie aangehaald.

Internet wordt vreemd genoeg maar in twee focusgroepen genoemd als informatiebron.

Daarnaast worden door leerlingen nog een aantal andere bronnen van informatie vernoemd, zij het in veel minder mate: ouders (6 leerlingen), broers of zussen (5 leerlingen), vrienden (5 leerlingen), mensen die zelf gebruiken (1 leerling).

Opvallend is dat de **school** maar drie keer als bron van informatie wordt genoemd.

Drie leerlingen vernoemen **externe bronnen** van informatie:

"Een boekje van de Sleutel."

"Vorig jaar kwam er op school een flik, hij heeft ons een boekje meegegeven over wat kan en niet kan. Maar dat was voor de nieuwe wet er was."

"Informatiebrochure van de overheid" [leerling heeft de brochure mee]

Zes leerlingen (in drie focusgroepen) geven aan niet te weten wat kan en niet kan:

"Ik ben niet geïnformeerd, maar ik hoef dat ook niet te weten, ik gebruik toch niet."

"Ik weet er niet veel over."

"Wij weten er niets over. Wij weten niet wat kan of niet kan." (3 leerlingen)

Deel III: Conclusies en aanbevelingen

1. Inleiding

In dit onderzoek werden zeven focusgroepen uitgevoerd bij 68 leerlingen uit het tweede en het derde jaar van het secundair onderwijs in de stad Gent. Dit betekent dat de leerlingen tussen 13 en 15 jaar oud waren op het moment van de focusgroepen. De uitzondering hierop zijn de leerlingen uit het deeltijds onderwijs die tussen 15 en 19 jaar oud waren.

De bevindingen van dit onderzoek werden getoetst aan het bestaande onderzoek in binnen- en buitenland op het vlak van het drugbeleid op school en aan de ervaringen van een aantal experts uit het werkveld. De ervaringen van deze experts komen overeen met de bevindingen uit dit onderzoek, met uitzondering van het onderdeel dat de nieuwe drugwetgeving behandelt. (cf. infra)

2. Conclusies

2.1. Het fenomeen

2.1.1. Legale drugs worden niet als drugs geïdentificeerd

Wanneer leerlingen gevraagd wordt wat volgens hen ‘drugs’ zijn, dan blijkt duidelijk dat leerlingen uit zichzelf legale drugs niet als drugs identificeren. Dit geldt voor tabak, zij het dat leerlingen tabak indirect als drug ter sprake brengen. Dit is vooral zo voor alcohol en zeker voor medicatie. Leerlingen kennen alle illegale drugs en benoemen hen ook als drugs.

Deze vaststelling leidt ertoe dat, bij de bespreking van de resultaten, de term ‘drugs’ betrekking heeft op illegale drugs, behalve wanneer dit expliciet wordt aangegeven.

2.1.2. Drugs maken deel uit van de leefwereld van leerlingen

Druggebruik is een realiteit, maar niet op school

Drugs zijn een realiteit voor bijna alle leerlingen, zowel binnen de school als daarbuiten.

Heel wat leerlingen komen op plaatsen waar drugs worden gebruikt (fuiven, het station, bushokjes, ...). Ongeveer de helft van de leerlingen kent mensen in zijn omgeving die drugs gebruiken (klasgenoten, vrienden, familie).⁴⁹

⁴⁹ Zie ook: T. ENGELS, P. LAMBRECHT en C. ANDRIES, *Trends in het genotmiddelengebruik bij adolescenten van Vlaams-Brabant, Onderzoek naar het tabak-, alcohol-, geneesmiddelen- en illegaal genotmiddelengebruik en andere risicogedragingen in de provincie Vlaams-Brabant bij jongeren van*

De meeste leerlingen vinden het dan ook logisch en normaal dat ook op de school drugs aanwezig zijn. Bijna alle leerlingen zijn er zich van bewust dat er drugs zijn op school. Leerlingen zien dat andere leerlingen drugs bij zich hebben op school. Leerlingen zien (andere (oudere) leerlingen) drugs gebruiken. Drugs zijn een gespreksonderwerp tussen de meeste jongeren en dus ook tussen de meeste leerlingen.

Dit betekent echter **niet** dat er *gebruikt* wordt **op school**. Druggebruik op school zelf blijkt immers slechts sporadisch voor te komen. Slechts in twee focusgroepen wordt verwezen naar gebruik of onder invloed zijn op school. Er wordt wel gebruikt na schooltijd, in de omgeving van de school en op weg van en naar de school.

Welke drugs?

Cannabis blijkt de meest gebruikte illegale drug. Ecstasy en amfetamine gebruik wordt veel minder genoemd. Dit wordt bevestigd door verschillende epidemiologische onderzoeken.⁵⁰ De meeste leerlingen **onderscheiden** cannabis expliciet van **andere illegale drugs**, hoewel een aantal leerlingen ecstasy en amfetamines als “soft drug” beschouwen.

Een aantal leerlingen **vergelijkt** cannabis met andere (il)legale drugs. Cannabis wordt door deze leerlingen, in vergelijking met alcohol en tabak, minder schadelijk voor de gezondheid gevonden.⁵¹

12 tot 22 jaar, V.U.B., Brussel, 2002, p. 39. Uit dit onderzoek blijkt dat meer dan de helft van de jongeren een vriendenkring heeft waarin iemand cannabis gebruikt; zie ook: A. ROGERS and M. MCCARTHY, ‘Drugs and drugs education in the inner city: the views of 12-year-olds and their parents’, *Drugs: Education Prevention and Policy*, Vol 6, 1, 1999, p 51-59.

Uit de VAD-leerlingenbevraging blijkt dat de kans om op plaatsen te komen waar drugs worden gebruikt, toeneemt met de leeftijd. Uit de VAD-leerlingenbevraging blijkt echter dat het aandeel van leerlingen dat op die plaatsen komt, lager ligt dan in dit onderzoek. Een mogelijke verklaring is dat jongeren ‘plaatsen’ zoals het bushokje, het station, ... niet als plaats interpreteren zoals benoemd in de VAD-leerlingenbevraging; zie: H. KINABLE, *Bevraging van Vlaamse leerlingen in het kader van een Drugbeleid Op School, Syntheserapport schooljaar 2000-2001*, VAD, Brussel, 2002, p. 48; VAD, *Cannabisgebruik bij Vlaamse jongeren - een blik achter de cijfers*, 2003, URL: vad.be/nieuws.html.

⁵⁰ Voor de resultaten: EUROPEAN MONITORING CENTRE FOR DRUGS AND DRUG ADDICTION, *Verlag over de stand van de drugsproblematiek in de Europese Unie en Noorwegen 2002*, Bureau voor Officiële Publicaties der Europese Gemeenschappen, Luxembourg, 2002, p. 7; URL: annualreport.emcdda.eu.int/; S. DEMAREST, J., VAN DER HEYDEN, L., GISLE, J., BUZIARISST, P.J. MIERMANS, F. SARTOR, H. VAN OYEN en J. TAFFOREAU, *Gezondheidsenquête door middel van Interview, België, 2001*, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid, Afdeling Epidemiologie, Brussel, 2002, p. 1038; VAD, *Dossier cannabis*, URL: vad.be/werkterreinen/studond/wat/dossiers/index.html; P. LAMBRECHT, C. ANDRIES en T. ENGELS, *Risicogedrag in de hoofdstad. De Hoofdstad van risicogedrag? Onderzoek naar het gebruik van de genotmiddelen tabak, alcohol, geneesmiddelen en illegale genotmiddelen en naar andere risicogedragingen en de tendensen hierin bij jongeren van 12 tot 22 jaar in het Nederlandstalig onderwijs te Brussel*, V.U.B., Brussel, 2002, p. 211.

⁵¹ Zie ook A. ROGERS and M. MCCARTHY, ‘Drugs and drugs education in the inner city: the views of 12-year-olds and their parents’, *Drugs: Education Prevention and Policy*, Vol 6, 1, 1999, p 54.

Dit laatste wordt bevestigd door een school survey uitgevoerd in de stad Charleroi, waarbij 61 % van de leerlingen dacht dat alcohol een gezondheidsprobleem zou veroorzaken en 67,7 % dacht dat dat bij tabak het geval zou zijn; tegenover 37,4 % voor cannabis, 43,2 voor XTC en 50,4 voor heroïne, zie: P. DEPAEPE et B. DE CLERCK, ‘Enquête réalisée au sein de la population scolarisée de Charleroi portant sur le phénomène des drogues en 1999’, Coordination Drogue, Ville de Charleroi, 2000, S.

Leerlingen zijn er zich wel van bewust dat cannabis maatschappelijk minder aanvaard is dan alcohol of tabak.

Experimenteren: moet kunnen ...

Het experimenteren met cannabis en cannabisgebruik wordt door het merendeel van de leerlingen **aanvaard** en als normaal beschouwd.⁵² Cannabisgebruik bij jongeren blijkt in ieder geval “genormaliseerd”.⁵³

Dit betekent echter **niet** dat alle leerlingen ook **zelf experimenteren** met cannabis of zelf cannabis gebruiken.⁵⁴ Het is hierbij belangrijk te vermelden dat een minderheid van de leerlingen gekant is tegen (cannabis) gebruik. In elke focusgroep geven één of meer leerlingen expliciet aan dat “drugs” **geen deel zijn van hun leefwereld**, dat ze tegen drugs zijn of er niet veel over (willen) weten.⁵⁵

Leerlingen blijken weinig moeite te ondervinden om cannabis te kopen.⁵⁶ Leerlingen kopen cannabis meestal via vrienden en kennissen of bij vrienden en kennissen. Leerlingen beschouwen dit niet als **dealen**. “Dealen” is een begrip dat zij ook niet gebruiken wanneer zij praten over hun eigen koopgedrag. Daarnaast kopen leerlingen ook cannabis op plaatsen waar jongeren samen komen.⁵⁷ Dit komt overeen met bevindingen uit onderzoek dat beginnende, experimenteerde gebruikers drugs van vrienden of leeftijdsgenoten verkrijgen.⁵⁸

Uit de focusgroepen blijkt dat nieuwsgierigheid, het willen weten en voelen wat het effect is van cannabis, de belangrijkste reden is om te experimenteren.⁵⁹

SLEIMAN and F. SARTOR (eds.), *Belgian national report on Drugs*, Scientific Institute of Public Health, Unit Epidemiology, Brussels, 2002, p. 104.

⁵² A. PAGLIA and R. ROOM, *Prevention substance abuse problems among youth: a literature review and recommendations*, Addiction Research Foundation Devison, Centre for Addiction and Mental Health, Toronto, 1998, p. 6, URL: drugs.indiana.edu/publications/prevention/pdf/bestadv.pdf.

⁵³ R. HAMMERSLEY, R. JENKINS and M. REID, ‘Cannabis use and social identity’, *Addiction Research & Theory*, Vol. 9, 2, 2001, p. 136.

⁵⁴ VAD, *Cannabisgebruik bij Vlaamse jongeren - een blik achter de cijfers*, 2003, URL: vad.be/nieuws.html.

⁵⁵ Deze uitspraken worden doorheen het rapport opnieuw opgenomen in de context waarin ze werden gedaan. Zie ook: T. ENGELS, P. LAMBRECHT en C. ANDRIES, *Trends in het genotmiddelengebruik bij adolescenten van Vlaams-Brabant, Onderzoek naar het tabak-, alcohol-, geneesmiddelen- en illegaal genotmiddelengebruik en andere risicogedragingen in de provincie Vlaams-Brabant bij jongeren van 12 tot 22 jaar*, V.U.B., Brussel, 2002, p. 36.

⁵⁶ Zie ook: K.A., KOMRO, B.R. FLAY, F.B. HU, A. ZELLI, J. RASHID and S. AMUWO, ‘Urban pre-adolescents report perceptions of easy access to drugs and weapons’, *Journal of Child and Adolescent Substance Abuse*, 8, 1, 1998, p. 77-90; B. HIBELL, B. ANDRESON, S. AHLSTRÖM, O. BALAKIREVA, T. BJARNASSON, A. KOKKEVI and M. MORGAN, *The 1999 ESPAD Report, The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs, Alcohol and Other Drugs Use Among 30 European Countries*, The Swedish Government and the Swedish National Institute of Public Health, Sweden, 2000, p. 137.

⁵⁷ F. VANDER LAENEN, ‘The drug and cannabis policy of the city of Ghent, Belgium’, in *European City Conference on Cannabis Policy*, 6 – 8 December 2001, Utrecht, The Netherlands, Drug Policy in European countries and cities, Reference book, Ministry of Justice, ES&E, the Netherlands, p. 44.

⁵⁸ B. HIBELL, B. ANDRESON, S. AHLSTRÖM, O. BALAKIREVA, T. BJARNASSON, A. KOKKEVI and M. MORGAN, *The 1999 ESPAD Report, The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs, Alcohol and Other Drugs Use Among 30 European Countries*, The Swedish Government and the Swedish National Institute of Public Health, Sweden, 2000, p. 130.

⁵⁹ Zie ook: T. ENGELS, P. LAMBRECHT en C. ANDRIES, *Trends in het genotmiddelengebruik bij*

... Maar wat is problematisch gebruik?

Leerlingen weten dat drugs problemen kunnen veroorzaken, maar ze hebben geen duidelijk beeld van wat problematisch druggebruik eigenlijk is. “Verslaving” en “problematisch gebruik” zijn concepten die zij wel kennen, maar die zij niet goed kunnen invullen / concretiseren.⁶⁰ De problemen die leerlingen aanhalen hebben vooral betrekking op productgerelateerde problemen (de aard en de frequentie van het gebruik) en op druggerelateerde criminaliteit. Leerlingen identificeren zichzelf en experimenteelgedrag duidelijk niet met (deze) vormen van problematisch gebruik. Voor hen wegen de **voordelen** (de nieuwsgierigheid, de kick) nog teveel op tegen eventuele negatieve gevolgen.

De meeste leerlingen vinden dat er **geen drugprobleem is op school**. De twee groepen waarbij een drugprobleem op school wordt erkend, hebben hierover geen kritiek op de school.

2.2. Het drugbeleid op school

2.2.1. Nood aan informatie en een open beleid

Drugpreventie blijkt niet “hangen”

De meeste leerlingen geven aan dat zij **geen specifieke vorm van drugpreventie** hebben gekregen op school. Slechts in twee focusgroepen hebben leerlingen een specifieke vorm van drugpreventie gekregen. In drie andere focusgroepen kregen de leerlingen een vorm van gezondheidspreventie. Peer-education, zoals het initiatief “jeugdadviseurs” van de Jongeren Advies Centra (JAC’s) werd door geen van de leerlingen vermeld.⁶¹ Heel wat leerlingen geven de voorkeur aan drugpreventie door mensen die **persoonlijke ervaring** hebben met drugs. Zij vinden drugpreventie door een ervaringsdeskundige en persoonlijke getuigenissen **gelooftwaardiger** dan drugpreventie door iemand die zelf niet te maken heeft (gehad) met drugs en druggebruik.⁶²

adolescenten van Vlaams-Brabant, Onderzoek naar het tabak-, alcohol-, geneesmiddelen- en illegaal genotmiddelengebruik en andere risicogedragingen in de provincie Vlaams-Brabant bij jongeren van 12 tot 22 jaar, V.U.B., Brussel, 2002, p. 36.

Dit komt niet volledig overeen met de resultaten uit de VAD Leerlingenbevraging; zie: H. KINABLE, *Bevraging van Vlaamse leerlingen in het kader van een Drugbeleid Op School, Syntheserapport schooljaar 2000-2001*, VAD, Brussel, 2002, p. 26.

⁶⁰ D. LEEMING, M. HANLEY and S. LYTTLE, ‘Young people’s images of cigarettes, alcohol and drugs’, *Drugs: Education, Prevention and Policy*, Vol. 9, 2, 2002, p. 181.

⁶¹ De verklaring hiervoor is waarschijnlijk dat in het project ‘Jeugdadviseurs’ jongeren tussen 15 en 19 jaar worden opgeleid; IN PETTO, *Jeugdadviseurs, Vriendschap als preventie, JAC’s werken met jeugdadviseurs*; URL: inpetto-jeugddienst.be/ned/jeugdada.htm.

⁶² Zie ook: M. SHINER, *Doing it for themselves, an evaluation of peer approaches to drug prevention*, Home Office, London, 2000, p. 46; K. RIVERS, P.D. SARVELA, D.V. SHANNON and J. GAST, ‘Youth and young adult perceptions of drinking and driving prevention programs: A focus group study’, *Journal of Alcohol and Drug Education*, 41, 2, 1996, p. 85.

Leerlingen willen ook realistische en goede informatie over drugs.⁶³

Druggebruik: toch nog taboe?

Drugs zijn nog geen **gespreksthema** op alle scholen, hoewel hierbij een onderscheid moet gemaakt worden tussen drugs als maatschappelijk fenomeen en druggebruik bij individuele leerlingen.

Drugs als **maatschappelijk fenomeen** blijkt in de meeste scholen aan bod te kunnen komen. In vier focusgroepen geven de leerlingen aan dat drugs een thema is dat aan bod komt op school en dat de school inspanningen levert om het thema bespreekbaar te maken.⁶⁴ Opvallend daarbij is dat de leerlingen in drie focusgroepen de aandacht voor drugs (bijna) overdreven vinden, terwijl in drie andere focusgroepen de leerlingen het jammer vinden dat er weinig of niet over de drugproblematiek kan worden gesproken op school. In twee van deze drie focusgroepen geven de leerlingen aan dat zij dat liever wel zouden doen.

Effectief gebruik door leerlingen blijkt in de meeste scholen nog steeds een taboe te zijn. Slechts in twee focusgroepen gaven de leerlingen aan dat er op dat vlak een open drugbeleid is op school en dat individuele gebruik bespreekbaar is. In twee focusgroepen wordt dit gebrek aan openheid sterk bekritiseerd. Daarbij gaat het om één focusgroep waarbij individueel gebruik wordt ontkend of in de doofpot gestopt en één focusgroep waarbij het thema drugs totaal afwezig blijkt te zijn. In deze laatste focusgroep gaven de leerlingen ook aan dat zij een grote nood aan informatie hebben.

Drugbeleid = sanctiebeleid, en niet preventie of begeleiding

Voor leerlingen is het drugbeleid op school eerst en vooral **de (bestraffende) reactie** van de school op druggebruik en drugbezit. Toch kent geen van de leerlingen persoonlijk een leerling die bestraft werd naar aanleiding van druggebruik of drugbezit.

De meeste leerlingen **weten niet** wat er in het **schoolreglement** staat over het drugbeleid op school of kunnen het zich niet herinneren (voor die leerlingen die in het begin van het schooljaar een toelichting hebben gekregen bij het schoolreglement).

Uit de beschrijving die leerlingen geven van de manier waarop op druggebruik wordt gereageerd in de verschillende scholen, blijkt dat de scholen geen uniform drugbeleid hebben.

De scholen blijken **drugproblemen** vooral **binnen de school aan te pakken**. Slechts twee focusgroepen vermelden dat de politie gewaarschuwd wordt. Drie focusgroepen vermelden dat het Centrum voor Leerlingenbegeleiding instaat voor een begeleiding. Opvallend is dat geen van de leerlingen (met één

In drie focusgroepen stelden de leerlingen de onderzoeker de vraag of zij zelf ooit gebruikt had.

⁶³ Zie ook: K. RIVERS, P.D. SARVELA, D.V. SHANNON and J. GAST, 'Youth and young adult perceptions of drinking and driving prevention programs: A focus group study', *Journal of Alcohol and Drug Education*, 41, 2, 1996, p. 89.

⁶⁴ Zie ook: H. KINABLE, *Bevraging van Vlaamse leerlingen in het kader van een Drugbeleid Op School, Syntheserapport schooljaar 2000-2001*, VAD, Brussel, 2002, p. 40.

uitzondering) verwijst naar diensten voor drugpreventie, vroeginterventie of hulpverlening buiten de school.

In alle focusgroepen geven de leerlingen aan dat de **ouders op de hoogte worden gebracht** wanneer er sprake is van druggebruik of drugbezit. Vijf van de zeven focusgroepen geven aan dat dit onmiddellijk gebeurt. In twee focusgroepen wordt aangegeven dat een eerste keer eerst met de leerlingen wordt gepraat zonder de ouders te verwittigen.

Globaal genomen zijn leerlingen best **tevreden met het drugbeleid** van hun school. Zij vinden het normaal en redelijk dat er geen illegale drugs mogen gebruikt worden op school en dat de school optreedt wanneer toch wordt gebruikt.

Leerlingen vinden wel dat de school zich niet moet bemoeien met hun gebruik buiten de school, zolang dat gebruik geen invloed heeft op school.

Anders is het op het vlak van het roken van **tabak**: heel wat leerlingen willen kunnen roken op school. In vier focusgroepen stellen de leerlingen voor om de mogelijkheid te voorzien om te roken op school of deze mogelijkheid uit te breiden.⁶⁵ Een aantal leerlingen bekritiseert het feit dat leerkrachten wel mogen roken op school en zij niet.

2.2.2. *Inspraak en communicatie: de kern van de zaak*

Leerlingen hebben wel heel wat kritiek op de **leerlingenparticipatie**. In drie focusgroepen bekritisieren de leerlingen de manier waarop zij, via de leerlingenraad, betrokken zijn bij het beleid op de school. Deze kritiek slaat vooral op de verwezenlijkingen van die raad.⁶⁶ De leerlingenraden worden negatief door leerlingen geëvalueerd omdat leerlingen sterk de mate van inspraak relativeren die ze via dit kanaal kunnen bereiken.⁶⁷

Geen van de leerlingen vermeldt de aanwezigheid van vertrouwensleerlingen.

In één focusgroep vermelden de leerlingen de aanwezigheid van een leerlingenbord waarop leerlingen hun mening kunnen geven over de drugproblematiek.

De grootste zorg van leerlingen blijkt de **communicatie** te zijn, en vooral de manier waarop de communicatie **tussen leerkrachten en leerlingen** verloopt.

Leerlingen hebben een uitgesproken mening over de manier waarop zij willen dat de communicatie verloopt wanneer er een vermoeden is van druggebruik of wanneer druggebruik of bezit wordt vastgesteld. Leerlingen willen dat leerkrachten rechtstreeks met hen praten. Zij willen dat leerkrachten naar hun

⁶⁵ Zie ook: H. KINABLE, *Bevraging van Vlaamse leerlingen in het kader van een Drugbeleid Op School, Syntheserapport schooljaar 2000-2001*, VAD, Brussel, 2002, p. 40.

⁶⁶ S. DE GROOF, M. ELCHARDUS en F. STEVENS, *Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs, tussen theorie en praktijk*, Samenvatting van het eindrapport, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, Vrije Universiteit Brussel, Brussel, p. 21; URL: www.ond.vlaanderen.be/obpwo/projecten_1998/samenvatting%20rapport_9801.doc.

⁶⁷ N. ENGELS, A. AELTERMAN, A. SCHEPENS en K. VAN PETEGEM, *Het welbevinden van leerlingen in het secundair onderwijs*, (gepubliceerd in *Welwijs*, 13, nr. 3, 2001, p. 28-33), p. 6, URL: www.argo.be/ond/ccv/artikel%20welwijs.doc.

verhaal luisteren, dat zij luisteren naar het waarom van het gebruik.⁶⁸ Leerlingen hechten veel belang aan een open en respectvolle communicatie.⁶⁹ Zij willen ook dat leerkrachten hen nog een kans geven wanneer gebruik wordt vastgesteld. Zij vinden het zeer belangrijk dat leerkrachten eerst met hen praten en niet – eerst en vooral – met de ouders of andere leerkrachten.⁷⁰ Zij vinden het daarbij ook erg belangrijk dat niet wordt “over-gereageerd”, zoals nu wel het geval is. Leerlingen willen liever niet dat hun ouders onmiddellijk gecontacteerd worden, bij het eerste vermoeden of vaststelling van gebruik, hoewel een aantal leerlingen wel begrijpt dat de scholen de ouders contacteren.

Leerlingen, ze zijn een volwaardige gesprekspartner

Dit onderzoek bevestigt de zinvolheid van focusgroep-onderzoek, ook bij jongeren. Leerlingen discussiëren open en op een volwassen manier, waarbij verschillende meningen aan bod kunnen komen en waarbij afwijkende meningen niet worden bekritiseerd of aangevallen.⁷¹

De ene leerkracht is de andere niet

Leerlingen ervaren dat binnen de school **leerkrachten** op een **verschillende manier** omgaan met de drugproblematiek en reageren op druggebruik. Sommige leerkrachten staan open voor vragen en problemen van leerlingen, andere veel minder of helemaal niet.

De leerkrachten die open staan voor de leerlingen worden door leerlingen ook als vertrouwensfiguren genoemd. Leerlingen kiezen zelf welke leerkrachten zij in vertrouwen nemen en welke niet. Leerlingen praten met leerkrachten die ze persoonlijk kennen, waarbij ze zich op hun gemak voelen en vooral die ze vertrouwen.

Het systeem van vertrouwensleerkrachten of speciaal aangestelde leerkrachten blijkt daarbij op zich niet zo populair. Leerlingen praten met leerkrachten die ze kennen en vertrouwen, of dat nu een vertrouwensleerkracht is of niet.

Vertrouwen blijkt het sleutelwoord voor leerlingen. Zij vinden het erg belangrijk dat wat zij onder vier ogen vertellen, ook onder vier ogen blijft. Wanneer de ervaring hun leert dat dat niet zo is, haken zij af.

Vrienden, ouders en leerkrachten: barsten in de muren van het taboe

Wanneer leerlingen vragen hebben over of problemen hebben met drugs geven leerlingen vooral aan naar **vrienden** te gaan. Maar ook **broers en zussen** (en bij

⁶⁸ J. JAATINEN, 'Drugs at school: how the school community addresses the problem within an interactional framework', *Contemporary Drug Problems*, No. 26, 1, 1999, p. 167.

⁶⁹ N. ENGELS, A. AELTERMAN, A. SCHEPENS en K. VAN PETEGEM, Het welbevinden van leerlingen in het secundair onderwijs, (gepubliceerd in *Welwijs*, 13, nr. 3, 2001, p. 28-33), p. 3, URL: www.argo.be/ond/ccv/artikel%20welwijs.doc.

⁷⁰ J. JAATINEN, 'Drugs at school: how the school community addresses the problem within an interactional framework', *Contemporary Drug Problems*, No. 26, 1, 1999, p. 165.

⁷¹ E. HENNESSY and C. HEARY, *Using focus group discussion with children: A comparison of three age groups*, UCD Psychology Department, Poster presented at the Biennial Meeting of SRCD, Minneapolis, Minnesota, April 19-22, 2001; URL: ucd.ie/~psydept/research/child/focusgroup/focusgroup.html.

uitbreiding neven) zijn vertrouwensfiguren waarbij leerlingen terecht kunnen, zij het dat zij iets minder vaak vernoemd worden. Ouders worden in veel mindere mate vernoemd.⁷²

Opvallend is dat in zes van de zeven focusgroepen een aantal leerlingen één (of meer) specifieke **leerkracht(en) of opvoeders** benoemt, zelfs voor vrienden of ouders.⁷³ Slechts in één focusgroep wordt verwezen naar de Druglijn.

In de **communicatie** tussen leerlingen en hun **ouders** moet, net als bij de communicatie met de scholen, een onderscheid gemaakt worden tussen de communicatie over drugs als maatschappelijk fenomeen en de communicatie over het individuele druggebruik.

De overgrote meerderheid van de leerlingen blijkt met zijn ouders te kunnen praten over drugs als maatschappelijk fenomeen.

Wanneer het gaat om eigen gebruik, dan blijkt die openheid minder aanwezig te zijn. Toch blijkt dat 24 van 68 leerlingen, dus meer dan drie op tien leerlingen, aangeven hun ouders of één van beide ouders te kunnen vertellen dat zij zelf experimenteren / gebruiken en een aantal leerlingen stelt dat ook effectief te doen.⁷⁴ Leerlingen geven aan hun ouders niet over eigen gebruik te vertellen omdat hun ouders niet goed geïnformeerd zijn, omdat ze een negatieve reactie van hun ouders verwachten of omdat ze hun ouders niet ongerust willen maken of ontgoochelen.

2.3. De wijziging in de strafrechtelijke reactie op druggebruik

En leerlingen, zij weten

Naar aanleiding van de wijzigingen in de drugwetgeving die in januari 2001 werden aangekondigd en die in juni 2003 van kracht werden,⁷⁵ werd bij leerlingen gepeild naar hun kennis en perceptie van die vernieuwde wetgeving,

⁷² Zie ook: H. KINABLE, *Bevraging van Vlaamse leerlingen in het kader van een Drugbeleid Op School, Syntheserapport schooljaar 2000-2001*, VAD, Brussel, 2002, p. 52.

⁷³ Zie ook: N. ENGELS, A. AELTERMAN, A. SCHEPENS en K. VAN PETEGEM, *Het welbevinden van leerlingen in het secundair onderwijs*, (gepubliceerd in *Welwijs*, 13, nr. 3, 2001, p. 28-33), p. 7, URL: www.argo.be/ond/ccv/artikel%20welwijs.doc.

⁷⁴ Zie ook: VAD, *Cannabisgebruik bij Vlaamse jongeren - een blik achter de cijfers*, 2003, URL: vad.be/nieuws.html.

⁷⁵ Beleidsnota van de Federale Regering in verband met de drugproblematiek, Brussel, 19 januari 2001, URL: mindsoc.fgov.be/cabinet/2001_01_19_federale_beleidsnota_drugs.htm#federalenota; Wet van 3 mei 2003 tot wijziging van de wet van 24 februari 1921 betreffende het verhandelen van de giftstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, ontsmettingsstoffen en antiseptica, *B.S.* 2 juni 2003; Wet van 4 april 2003 tot wijziging van de wet van 24 februari 1921 betreffende het verhandelen van de giftstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, ontsmettingsstoffen en antiseptica, en van art. 137 van het Wetboek van Strafvordering, *B.S.* 2 juni 2003; Het Koninklijk Besluit van 16 mei 2003 tot wijziging van het koninklijk besluit van 31 december 1930 omtrent de handel in slaap- en verdovende middelen alsmede van het koninklijk besluit van 22 januari 1998 tot reglementering van sommige psychotrope stoffen, teneinde daarin bepalingen in te voegen met betrekking tot risicobeperking en therapeutisch advies, en tot wijziging van het koninklijk besluit van 26 oktober 1993 houdende maatregelen om te voorkomen dat bepaalde stoffen worden misbruikt voor de illegale vervaardiging van verdovende middelen psychotrope stoffen, *B.S.* 2 juni 2003; Ministeriële richtlijn van 16 mei 2003 betreffende het vervolgingsbeleid inzake het bezit van en de detailhandel in illegale verdovende middelen, *B.S.* 2 juni 2003.

aangezien de aankondiging van de wetwijziging en het proces van wijzigingen dat daarop volgde leidde tot heel wat verwarring.⁷⁶

Uit de focusgroepen blijkt echter dat leerlingen beter geïnformeerd zijn over de voorziene wijzigingen in de drugwetgeving dan algemeen wordt aangenomen. Slechts zes leerlingen (in drie focusgroepen) geven aan helemaal niet te weten wat kan en niet kan.⁷⁷

In zes van de zeven focusgroepen weten leerlingen dat de gewijzigde wetgeving enkel van toepassing is op meerderjarigen. In alle focusgroepen weten leerlingen dat de wijzigingen betrekking hebben op cannabis.

Vier focusgroepen weten dat de hoeveelheid cannabis die men in bezit mag hebben beperkt is. Daarbij was er wel geen overeenstemming tussen leerlingen over de maximale hoeveelheid.

Vier focusgroepen vermelden dat dealen strafbaar is, twee focusgroepen dat kopen strafbaar is. Over het feit of het kweken van cannabis al of niet is toegestaan, is er geen duidelijkheid bij leerlingen.

In vijf van de zeven focusgroepen weten leerlingen dat het gebruik van cannabis niet is toegelaten in de aanwezigheid van minderjarigen.

In deze vijf focusgroepen geven de leerlingen ook aan dat druggebruik niet kan in het openbaar en dat men geen overlast mag veroorzaken.

Leerlingen stellen zich vragen bij de consequente **toepassing** van de wetgeving in de praktijk. Zij stellen vast dat er een discrepantie is tussen wat strikt juridisch is voorzien en de reactie van de politie op gebruik. Een aantal leerlingen stelt zich ook vragen bij de toepasbaarheid van de nieuwe wetgeving. Zij vinden het inconsequent dat cannabis wel mag gebruikt worden, maar dat het moeilijk is om cannabis te verwerven.

⁷⁶ D. GELDERS en J. VAN MIERLO, *Communicatie over het nieuwe drugbeleid*, Working paper, KUL, Leuven, 2003, niet gepubliceerde working paper, 15 p; VAD, *Dossier cannabis*, URL: vad.be/werkterreinen/studond/wat/dossiers/index.html

⁷⁷ Door de wetwijziging wordt een **onderscheid** gemaakt tussen **cannabis en andere illegale drugs** en tussen drie categorieën van misdrijven. De eerste categorie betreft de misdrijven van invoer, vervaardiging, vervoer, aanschaf en bezit van slaap- en verdovende middelen en psychotrope stoffen en van de teelt van cannabisplanten voor persoonlijk gebruik. De tweede categorie omvat misdrijven van de eerste categorie die gepaard gaan met verzwarende omstandigheden (één van deze verzwarende omstandigheden is het bezit (van cannabis) in aanwezigheid van minderjarigen). De derde categorie heeft betrekking op andere inbreuken op de Drugwetgeving die niet in categorie 1 of categorie 2 staan omschreven.

Voor misdrijven van de eerste categorie die verband houden met het bezit, de invoer, vervaardiging, verwerving en teelt van **cannabis voor persoonlijk gebruik bij meerderjarigen** die niet problematisch gebruiken en die geen openbare overlast veroorzaken, zal de politie niet langer een proces verbaal opmaken en zal dus ook niet meer worden vervolgd. Concreet moet het bezit van **maximum drie gram** cannabis als bezit voor persoonlijk gebruik worden beschouwd.

Het is belangrijk te vermelden dat **voor minderjarigen niets verandert**. Bij minderjarigen zal de politie in alle gevallen een proces verbaal opmaken.

Voor een uitgebreide bespreking van de nieuwe drugwetgeving, zie: F. VANDER LAENEN en F. DHONT, 'Zalven en slaan. Een eerste analyse van de nieuwe drugwetgeving', *Tijdschrift voor Strafrecht*, jrg. 4, 5, 2003, p. 227-245.

Informatiebronnen: de beeldcultuur bevestigd

In alle focusgroepen halen de meeste leerlingen hun **informatie** over wat kan en niet kan in de eerste plaats op **televisie**. Daarbij wordt in drie focusgroepen verwezen naar het nieuws; in drie focusgroepen worden een aantal zogenaamde ‘human interest’ programma’s genoemd.⁷⁸

In een aantal focusgroepen wordt de **radio** en de **krant** als tweede of als derde bron van informatie aangehaald. **Internet** wordt vreemd genoeg maar in twee focusgroep genoemd als informatiebron.

Daarnaast worden door leerlingen nog andere bronnen van informatie vernoemd, zij het in veel minder mate: ouders (6 leerlingen), broers of zussen (5 leerlingen), vrienden (5 leerlingen), mensen die zelf gebruiken (1 leerling). Opvallend is dat de **school** en externe bronnen van informatie telkens maar drie keer als bron van informatie worden genoemd.⁷⁹

3. Discussie en aanbevelingen

3.1. Meer en precieze informatie – weg van het taboe

Drugs zijn een deel van de leefwereld van jongeren en dus ook van leerlingen. Voeg of laat komen zij in contact met drugs, of zij nu zelf experimenteren of niet.

Aangezien het experimenteren met cannabis vaker voorkomt en cannabisgebruik bij jongeren “genormaliseerd” is, heeft een houding ten aanzien van cannabis die cannabisgebruik **eenvoudig af- of goedkeurt** (louter positieve of negatieve reacties) **weinig zin**.⁸⁰

De meeste leerlingen informeren zichzelf en elkaar over drugs, over de effecten van drugs, over wat strafbaar is,...⁸¹ Leerlingen weten, uit eigen ervaring of via vrienden, dat druggebruik ook positieve effecten heeft. Het is dan ook van belang om deze positieve effecten te erkennen en een onderscheid te maken tussen gebruik en misbruik, om ervoor te zorgen dat de boodschap voor leerlingen **geloofwaardig en aanvaardbaar** blijft en om te vermijden dat zij afhaken.⁸²

⁷⁸ Zie ook: E. MIRZAEI, P.M. KINGERY, B.E. PRUITT, G. HEUBERGER and R.S. HURLEY, ‘Sources of drug information among adolescent students’, *Journal of Drug Education*, 21, 1991, p. 102, in: A. PAGLIA and R. ROOM, *Prevention substance abuse problems among youth: a literature review and recommendations*, Addiction Research Foundation Division, Centre for Addiction and Mental Health, Toronto, 1998, 50 p., URL: drugs.indiana.edu/publications/prevention/pdf/bestadv.pdf.

⁷⁹ Voor informatiebronnen over drugs: zie ook: R. HAMMERSLEY, J. DITTON and D. MAIN, ‘Drug use and sources of drug information in a 12-16 year-old school sample’, *Drugs: Education, Prevention and Policy*, Vol. 4, No. 3, 1997, p. 234-235.

⁸⁰ R. HAMMERSLEY, R. JENKINS and M. REID, ‘Cannabis use and social identity’, *Addiction Research & Theory*, Vol. 9, 2, 2001, p. 148.

⁸¹ R. HAMMERSLEY, J. DITTON and D. MAIN, ‘Drug use and sources of drug information in a 12-16 year-old school sample’, *Drugs: Education, Prevention and Policy*, Vol. 4, 3, 1997, p. 232.

⁸² M. SHINER, *Doing it for themselves, an evaluation of peer approaches to drug prevention*, Home

Toch is het ook van belang dit overwegend **positieve beeld in vraag te stellen** en de mogelijke mindere positieve en prettige gevolgen aan bod te laten komen.⁸³ Leerlingen zijn niet altijd goed geïnformeerd over de mogelijk gevolgen van overmatig (cannabis)gebruik of over de lange termijn effecten van (cannabis)gebruik.⁸⁴ Leerlingen geven zelf aan hier **meer informatie** over te **willen**.

Leerlingen willen goede, objectieve en geloofwaardige informatie. Ze geloven onrealistische of overtrokken boodschappen over drugs niet.⁸⁵

Leerlingen identificeren **tabak** en vooral **alcohol en medicatie** niet als drug wanneer hen gevraagd wordt wat zij onder 'drugs' verstaan. Nochtans wordt tabak, alcohol en medicatie door veel meer jongeren, veel frequenter en op jongere leeftijd gebruikt dan cannabis en andere illegale drugs.⁸⁶

Dit houdt ongetwijfeld verband met het feit dat legale drugs **maatschappelijk** veel meer **aanvaard** zijn, iets waar leerlingen zich zeer goed van bewust zijn. Een ander gevolg van het maatschappelijk aanvaard zijn van legale drugs is dat leerlingen preventieboodschappen die gericht zijn op loutere abstinentie hypocriet vinden.⁸⁷

Leerlingen zijn niet naïef. Ze weten dat er drugs zijn op school. Leerlingen weten dat medeleerlingen en leeftijdsgenoten cannabis gebruiken, ook al experimenteren zij zelf niet. Ze willen **niet** dat scholen deze **realiteit ontkennen of negeren**. Ze willen dat de school dit erkent.

Leerlingen zijn **vrij goed geïnformeerd over de vernieuwing in de**

Office, London, 2000, p. 52; A. PAGLIA and R. ROOM, *Prevention substance abuse problems among youth: a literature review and recommendations*, Addiction Research Foundation Division, Centre for Addiction and Mental Health, Toronto, 1998, p. 15, URL: drugs.indiana.edu/publications/prevention/pdf/bestadv.pdf.

⁸³ M. D'EMIDIO-CASTON and J.H. BROWN, 'The other side of the story: Student narratives on the California Drug, Alcohol and Tobacco Education Programs', *Evaluation Review*, 22, p. 95-117, in A. PAGLIA and R. ROOM, *Prevention substance abuse problems among youth: a literature review and recommendations*, Addiction Research Foundation Division, Centre for Addiction and Mental Health, Toronto, 1998, p. 15, URL: drugs.indiana.edu/publications/prevention/pdf/bestadv.pdf.

⁸⁴ D. LEEMING, M. HANLEY and S. LYTTLE, 'Young people's images of cigarettes, alcohol and drugs', *Drugs: Education, Prevention and Policy*, Vol. 9, 2, 2002, p. 178-179.

⁸⁵ K. RIVERS, P.D. SARVELA, D.V. SHANNON and J. GAST, 'Youth and young adult perceptions of drinking and driving prevention programs: A focus group study', *Journal of Alcohol and Drug Education*, 41, 2, 1996, p. 89.

⁸⁶ S. DEMAREST, J., VAN DER HEYDEN, L., GISLE, J., BUZIARSIST, P.J. MIERMANS, F. SARTOR, H. VAN OYEN en J. TAFFOREAU, *Gezondheidsenquête door middel van Interview, België, 2001*, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid, Afdeling Epidemiologie, Brussel, 2002, p. 876; 949; H. KINABLE, *Bevraging van Vlaamse leerlingen in het kader van een Drugbeleid Op School, Syntheserapport schooljaar 2000-2001*, VAD, Brussel, 2002, p. 69. P. LAMBRECHT, C. ANDRIES en T. ENGELS, *Risicogedrag in de hoofdstad. De Hoofdstad van risicogedrag? Onderzoek naar het gebruik van de genotmiddelen tabak, alcohol, geneesmiddelen en illegale genotmiddelen en naar andere risicogedragingen en de tendensen hierin bij jongeren van 12 tot 22 jaar in het Nederlandstalig onderwijs te Brussel*, V.U.B., Brussel, 2002, 248 p.

⁸⁷ M. D'EMIDIO-CASTON and J.H. BROWN, 'The other side of the story: Student narratives on the California Drug, Alcohol and Tobacco Education Programs', *Evaluation Review*, 22, p. 95-117, in A. PAGLIA and R. ROOM, *Prevention substance abuse problems among youth: a literature review and recommendations*, Addiction Research Foundation Division, Centre for Addiction and Mental Health, Toronto, 1998, p. 15, URL: drugs.indiana.edu/publications/prevention/pdf/bestadv.pdf.

strafrechtelijke reactie op druggebruik. Deze vaststelling wordt tegengesproken door een onderzoek aan de KUL dat in maart 2003 werd uitgevoerd bij 907 leerlingen tussen 16 en 20 jaar oud. Dit onderzoek stelt vast dat de kennis van de respondenten over de wijzigingen in de drugwetgeving erg beperkt is.⁸⁸ Een verklaring hiervoor kan zijn dat de vragen uit het KUL onderzoek vrij specifiek waren. Verder onderzoek lijkt dan ook aangewezen om de resultaten van beide onderzoeken te bevestigen of te ontkrachten.

Leerlingen blijken hun informatie vooral te halen op televisie (en in mindere mate bij de radio en uit de kranten). Men kan zich afvragen of dat de bronnen zijn waar leerlingen de meest objectieve en betrouwbare informatie kunnen halen.⁸⁹

Opvallend hierbij is dat de school leerlingen niet of nauwelijks informeert over wat kan en niet kan. Misschien is hier een taak voor de school weggelegd, zeker omdat, met de proliferatie van informatiebronnen, het **kritisch leren omgaan met informatiebronnen** een steeds belangrijker onderdeel wordt van de opleiding (en de eindtermen)?⁹⁰

3.2. Een uniform en duidelijk drugbeleid op school is belangrijk

Globaal genomen zijn leerlingen **best tevreden** met het **drugbeleid op school**. Zij vinden het normaal dat druggebruik op school niet kan, dat de school grenzen aangeeft en dat een overtreding van die grenzen wordt aangepakt.

Opvallend is dat heel wat leerlingen het “drugbeleid” op school in de eerste plaats identificeren met het sanctiebeleid van de school, als reactie op individueel druggebruik door leerlingen.

Hier is een taak voor de school weggelegd om actief met de leerlingen te communiceren dat een **drugbeleid op school veel meer is dan een sanctiebeleid**, én de laatste stap is in een drugbeleid op school. Het sanctiebeleid is slechts één element van het totale drugbeleid op school, naast en vooral na preventie en vroeginterventie.⁹¹

Leerlingen zijn echter **onvoldoende** op de hoogte van de **regels** die gelden rond drugs op school. Zelfs al weten leerlingen waar ze die regels kunnen vinden en ook al communiceren een aantal scholen die regels in het begin van het schooljaar. Omdat leerlingen de regels niet goed kennen, gaan individuele

⁸⁸ D. GELDERS en J. VAN MIERLO, *Communicatie over het nieuwe drugbeleid*, Working paper, KUL, Leuven, 2003, niet gepubliceerde working paper, 15 p.

⁸⁹ L.D. JOHNSTON, ‘America’s drug problem in the media: Is it real or is it Memorex?’, P.J. SHOEMAKER (ed.), *Communication Campaigns About Drugs, Government, Media and the Public*, Lawrence Erlbaum, New Jersey, 1989, p. 110.

⁹⁰ R.W. DENNISTON and R. HOBBS, *Helping youth navigate the media age: A new approach to drug prevention*, Office of National Drug Control Policy, White House Conference Center, Washington, 2001, p. 2; URL: mediacampaign.org/kidsteens/media_age.pdf.

⁹¹ A. PAGLIA and R. ROOM, *Prevention substance abuse problems among youth: a literature review and recommendations*, Addiction Research Foundation Division, Centre for Addiction and Mental Health, Toronto, 1998, p. 25, URL: drugs.indiana.edu/publications/prevention/pdf/bestadv.pdf.

voorvallen met een leerling een eigen leven leiden. De regels op school zouden meer **geëxpliciteerd en bekend** moeten worden **gemaakt**.⁹²

Leerlingen voelen zich onvoldoende op die regels betrokken. Onderzoek toont aan dat slechts 15,7 % van de leerlingen vindt dat ze werkelijk **inspraak** hebben **in het schoolreglement**.⁹³ Toch blijkt uit dit onderzoek ook dat meer dan 80 % van de leerlingen meer zeggenschap zou willen over het schoolreglement. Wanneer leerlingen betrokken worden bij de opstelling of de aanpassing van het schoolreglement, blijkt ook dat zij meer bereid zijn die regels na te leven.⁹⁴

Leerlingen willen ook dat de regels voor de leerkrachten en de leerlingen **dezelfde** zijn. Waarom mogen zij niet roken op school, maar de leerkrachten wel?

Leerlingen zien dat leerkrachten een verschillende invulling geven aan het drugbeleid op school en dat er **geen uniformiteit** is in de manier waarop leerkrachten met de drugproblematiek omgaan:

- Sommige leerkrachten veroordelen elk gebruik, andere leerkrachten doen dat niet;
- Sommige leerkrachten praten over drugs en druggebruik, andere leerkrachten doen dat niet;
- Sommige leerkrachten staan open voor een gesprek over drugs en drugsgebruikers, andere leerkrachten niet;
- Bij sommige leerkrachten kunnen leerlingen terecht bij problemen, bij andere leerkrachten kan dat niet;
- Sommige leerkrachten behandelen een gesprek in vertrouwen, andere leerkrachten niet.

Leerlingen zien ook dat op school niet altijd op dezelfde manier wordt gereageerd op druggebruik.

Leerlingen vergelijken het drugbeleid op hun school met het drugbeleid andere scholen en zij weten dat andere scholen een ander drugbeleid hebben.

Nochtans is **duidelijkheid** en een **consequente manier van optreden** één van de basisregels in de pedagogie.⁹⁵

⁹² S. DE GROOF, M. ELCHARDUS en F. STEVENS, *Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs, tussen theorie en praktijk*, Samenvatting van het eindrapport, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, Vrije Universiteit Brussel, Brussel, p. 46; URL: www.ond.vlaanderen.be/obpwo/projecten_1998/samenvatting%20rapport_9801.doc.

⁹³ S. DE GROOF, M. ELCHARDUS en F. STEVENS, *Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs, tussen theorie en praktijk*, Samenvatting van het eindrapport, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, Vrije Universiteit Brussel, Brussel, p. 24; URL: www.ond.vlaanderen.be/obpwo/projecten_1998/samenvatting%20rapport_9801.doc.

⁹⁴ S. DE GROOF, M. ELCHARDUS en F. STEVENS, *Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs, tussen theorie en praktijk*, Samenvatting van het eindrapport, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, Vrije Universiteit Brussel, Brussel, p. 46; URL: www.ond.vlaanderen.be/obpwo/projecten_1998/samenvatting%20rapport_9801.doc.

⁹⁵ M. VALCKE, *Onderwijskunde als ontwerpwetenschap*, Academia press, Gent, 1999, 272 p.

3.3. Open communicatie, inspraak en participatie is essentieel

Leerlingen zijn niet zozeer bezig met (betrokken op) het concrete drugbeleid op school, maar wel met de manier waarop zij in de school worden bejegend. Wat leerlingen bezighoudt is de mogelijkheid voor **communicatie, inspraak en participatie**, los van het feit of dit nu betrekking heeft op drugs en drugproblemen. Leerlingen hebben een uitgesproken mening over de manier waarop zij willen dat de communicatie tussen leerkrachten en leerlingen verloopt.

Leerlingen willen:

- een open en respectvolle communicatie;⁹⁶
- dat er echt naar hen geluisterd wordt;⁹⁷
- dat wat ze in vertrouwen vertellen, ook vertrouwelijk wordt behandeld;
- dat ze de verantwoordelijkheid krijgen om hun gedrag aan te passen;
- dat hun actieve betrokkenheid op school wordt gevalideerd. Een leerlingenraad waarin zij weinig echte beslissingskracht hebben, wordt negatief geëvalueerd. Belangrijk hierbij is dat participatie niet verengd wordt tot inspraak via de leerlingenraad maar terugslaat op gans het leef- en leerklimaat binnen de school.⁹⁸

De drugproblematiek als maatschappelijk fenomeen blijkt in de meeste scholen als thema aan bod te komen. Nochtans is de drugproblematiek nog steeds geen thema dat bespreekbaar is op *alle* scholen. Onderzoek bevestigt dat slechts 50 % van de leerlingen aangeeft werkelijke inspraak te hebben in de bespreking van schoolproblemen.⁹⁹ De meeste leerlingen vinden het echter belangrijk dat de **drugproblematiek kan besproken worden op school**.¹⁰⁰ Dit wordt bevestigd door onderzoek. Drie kwart van de leerlingen zou meer inspraak willen in de bespreking van schoolproblemen.¹⁰¹

Effectief gebruik door individuele leerlingen blijkt in de meeste scholen nog steeds **een taboe** te zijn. Dit wordt door een aantal leerlingen **sterk bekritiseerd**.

⁹⁶ N. ENGELS, A. AELTERMAN, A. SCHEPENS en K. VAN PETEGEM, *Het welbevinden van leerlingen in het secundair onderwijs*, (gepubliceerd in *Welwijs*, 13, nr. 3, 2001, p. 28-33), p. 3, URL: www.argo.be/ond/ccv/artikel%20welwijs.doc.

⁹⁷ J. JAATINEN, 'Drugs at school: how the school community addresses the problem within an interactional framework', *Contemporary Drug Problems*, No. 26, 1, 1999, p. 167.

⁹⁸ F. VAN DINTER, 'Inspraak en participatie op school. Naar een leerlingbetrokken school', Standaard, Antwerpen, 1999, EUROPEAN COMMISSION, Directorate-General for Education and Culture, Youth, Civil society, Communication, Youth, *Questionnaire on Participation*, p. 14; URL: wvc.vlaanderen.be/jeugdbeleid/international/download/participatie.doc.

⁹⁹ S. DE GROOF, M. ELCHARDUS en F. STEVENS, *Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs, tussen theorie en praktijk*, Samenvatting van het eindrapport, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, Vrije Universiteit Brussel, Brussel, p. 24; URL: www.ond.vlaanderen.be/obpwo/projecten_1998/samenvatting%20rapport_9801.doc.

¹⁰⁰ Jongeren willen betrokken worden bij het debat over het drugbeleid, zie: UNICEF BELGIUM, *That's my opinion..., what do you think?*, First report by children and young people living in Belgium for the Committee on the Rights of the Child in Geneva, written within the framework of the "What do you think"-project, subsidised by the Ministry of Justice, Unicef Belgium, Brussels, 2001, p. 57; URL: crin.org/docs/resources/treaties/crc.30/belgium_child_ngo_report_eng.pdf.

¹⁰¹ S. DE GROOF, M. ELCHARDUS en F. STEVENS, *Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs, tussen theorie en praktijk*, Samenvatting van het eindrapport, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, Vrije Universiteit Brussel, Brussel, p. 25; URL: www.ond.vlaanderen.be/obpwo/projecten_1998/samenvatting%20rapport_9801.doc.

Een aantal leerlingen geeft hierbij aan dat de negatieve houding van de school tegenover drugs(gebruik) en de verwachting van een afkeurende reactie door de school en/of de leerkrachten ervoor zorgt dat leerlingen niet met hun problemen naar buiten komen. Andere leerlingen bekritisieren het feit dat, bij een effectieve vaststelling van gebruik, negatief of angstig wordt over-gereageerd door leerkrachten.¹⁰²

3.4. Het netwerk van leerlingen: het kan nog versterkt worden

De meeste leerlingen hebben een **netwerk** van vrienden, broers en zussen, ouders en een aantal leerkrachten waarbinnen zij terecht kunnen met vragen en problemen.

Leerlingen helpen in de eerste plaats elkaar wanneer ze vragen of problemen hebben. De **solidariteit** tussen leerlingen is meestal groot.

Hierbij moet een belangrijke kanttekening worden gemaakt. Leerlingen hebben vooral contact met andere leerlingen (vrienden) die in dezelfde peergroep zitten, en die gelijklopende ideeën hebben, ook over druggebruik. Daardoor zijn er groepen van leerlingen waarin vooral positief wordt gesproken en gedacht over drugs(gebruik) en groepen waar vooral afkeurend wordt gedacht over drugs(gebruik).¹⁰³ Ook dit is een reden om alle leerlingen **volledig en genuanceerd te informeren**.

Ook **ouders** hebben, naast vrienden, een belangrijke plaats in het leven van heel wat leerlingen. Leerlingen kunnen met hun ouders praten over de drugproblematiek, ze zijn een bron van informatie.

Opvallend is dat één op drie leerlingen terecht kan bij zijn/haar ouders wanneer ze zelf cannabis (zouden) gebruiken. Hetzelfde geldt, nog in grotere mate, voor broers en zussen.

Leerlingen die aangeven niet naar hun ouders te stappen met concrete vragen en problemen doen dit niet enkel omwille van een (verwachtte) afkeurende of negatieve reactie van de ouders, maar ook omdat zij vinden dat hun ouders onvoldoende weten of geïnformeerd zijn over drugs(gebruik) om hen te kunnen helpen.¹⁰⁴ In het **informeren van ouders** kan een taak voor de school zijn weggelegd.

Uit de focusgroepen blijkt dat het beeld van de verwachting van leerlingen over de reactie van hun ouders op eigen gebruik een stuk genuanceerder is dan uit de

¹⁰² J. JAATINEN, 'Drugs at school: how the school community addresses the problem within an interactional framework', *Contemporary Drug Problems*, No. 26, 1, 1999, p. 167.

¹⁰³ M. PEARSON and L. MICHELL, 'Smoke rings: Social network analysis of friendship groups, smoking and drug-taking', *Drugs: Education, Prevention and Policy*, Vol. 7, 1, 2000, p. 34; M. STEVENS, D. FREEMAN, L. MOT and F. YOUELLS, 'Three-year results of prevention programs on marijuana use: The New Hampshire study', *Journal of Drug Education*, Vol. 26, 3, 1996, p. 269.

¹⁰⁴ Uit onderzoek blijkt dat ook ouders vinden dat zij onvoldoende weten over drugs om hun kind te informeren; zie: A. ROGERS and M. MCCARTHY, 'Drugs and drugs education in the inner city: the views of 12-year-olds and their parents', *Drugs: Education Prevention and Policy*, Vol 6, 1, 1999, p 56.

VAD leerlingenbevraging naar voor komt.¹⁰⁵ Daaruit blijkt dat gemiddeld meer dan 95 % van de leerlingen verwacht dat ouders hun gebruik zullen afkeuren.¹⁰⁶

Heel wat leerlingen vertrouwen een aantal leerkrachten die zij specifiek benoemen. Sommige leerkrachten zijn echte **vertrouwenspersonen** voor leerlingen. Hier kunnen leerlingen terecht met vragen en problemen. Leerlingen kiezen zelf de leerkrachten die ze in vertrouwen (willen) nemen. Dit zijn leerkrachten die de leerlingen kennen, waarmee ze kunnen praten, waardoor ze zich begrepen voelen en waarbij ze – uit ervaring – weten dat deze leerkrachten vertrouwelijk met gesprekken omgaan.

Ondanks heel wat inspanningen, blijkt echter dat dit (vaak) **geen vertrouwensleerkrachten** zijn of leerkrachten die de school heeft aangeduid om zich specifiek met (drug)problemen bezig te houden. Dit blijkt niet overeen te stemmen met de resultaten van onderzoek van *Elchardus*. In dit onderzoek beoordelen de leerlingen het systeem van vertrouwensleerkrachten het meest positief van de formele participatiekanalen.¹⁰⁷

De meeste leerlingen kennen de **externe drugpreventie en hulpverleningsdiensten** niet. Maar ook de **algemene diensten voor jongeren** (JAC's JIP's, jeugddienst, ...) worden weinig of niet vernoemd, noch als bron van informatie, noch als onderdeel van het netwerk bij vragen en problemen, noch als aanbieder van (drug)preventieprojecten. Leerlingen maken er (dan) ook geen gebruik van wanneer ze vragen of problemen hebben.

Uit de VAD leerlingenbevraging blijkt dat ruim een kwart van de leerlingen eerst naar de Druglijn zou bellen wanneer zij zelf of iemand uit hun omgeving problemen zou hebben met drugs.¹⁰⁸ De resultaten uit de focusgroepen spreken dit tegen. Een verklaring hiervoor kan liggen in het feit dat in de leerlingenbevraging de antwoordcategorieën in de vragenlijst zijn opgenomen, terwijl in de focusgroepen geen suggesties werden gedaan aan de leerlingen.

Hierbij kan men zich de bedenking maken dat dit een goede zaak is, omdat leerlingen weinig problemen hebben /ervaren, of omdat hun eigen netwerk eventuele vragen en problemen kan oplossen. Toch blijft de vaststelling dat deze diensten blijkbaar **geen deel uitmaken van de leefwereld** van leerlingen én de vraag wat leerlingen doen wanneer hun eigen netwerk niet langer toereikend is om problemen aan te pakken.

Een aantal leerlingen benoemt wel de **Centra voor Leerlingenbegeleiding**. Deze leerlingen zijn redelijk tevreden over de CLB's, maar er is discussie tussen leerlingen rond de vertrouwelijkheid van de gesprekken. Dit benadrukt alweer het belang dat leerlingen hechten aan vertrouwen.

¹⁰⁵ Zie ook: R. POWER, T. POWER and N. GIBSON, 'Attitudes and experience of drug use amongst a group of London teenagers', *Drugs: Education, Prevention and Policy*, Vol. 3,1, 1996, p. 77-78. (opmerking: in dit onderzoek werden 23 jonge druggebruikers bevraagd tussen 16 en 19 jaar).

¹⁰⁶ H. KINABLE, *Bevraging van Vlaamse leerlingen in het kader van een Drugbeleid Op School, Syntheserapport schooljaar 2000-2001*, VAD, Brussel, 2002, p. 51.

¹⁰⁷ S. DE GROOF, M. ELCHARDUS en F. STEVENS, *Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs, tussen theorie en praktijk*, Samenvatting van het eindrapport, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, Vrije Universiteit Brussel, Brussel, p. 24; URL: www.ond.vlaanderen.be/obpwo/projecten_1998/samenvatting%20rapport_9801.doc.

¹⁰⁸ H. KINABLE, *Bevraging van Vlaamse leerlingen in het kader van een Drugbeleid Op School, Syntheserapport schooljaar 2000-2001*, VAD, Brussel, 2002, p. 53.

3.5. Leerlingen: een volwaardige gesprekspartner voor het drugbeleid op school

Een drugbeleid op school veronderstelt dat de verschillende partners betrokken worden bij de ontwikkeling, uitvoering en evaluatie van dat drugbeleid.

Ook leerlingen zijn een volwaardige partner in dit proces. Leerlingen moeten niet alleen de ruimte krijgen om mee de problemen te formuleren en te benoemen waar zij vooral mee te maken hebben,¹⁰⁹ maar moeten ook actief betrokken worden bij de beslissingen om deze problemen op te lossen en bij de uitvoering van het drugbeleid op school.¹¹⁰ Dit zal de effectiviteit van het drugbeleid op school alleen maar ten goede komen.¹¹¹

Dit onderzoek geeft een eerste, algemeen beeld van de vragen van leerlingen, van wat hen bezighoudt, van wat zij belangrijk vinden, van wat hun verwachtingen zijn rond het drugbeleid op school. Dit onderzoek kan verder een **middel** zijn om (het debat rond) **de inspraak van leerlingen** in alle stappen van het drugbeleid op school **te stimuleren**.

Dit onderzoek bevestigt dat leerlingen een essentiële bijdrage kunnen leveren aan de discussie over het drugbeleid op school en dat het betrekken van leerlingen bij de ontwikkeling van een drugbeleid op school een absolute meerwaarde zou betekenen.

¹⁰⁹ S. CUMMINGS, *An empowerment model for collegiate substance abuse prevention and education programs*, *Journal of Alcohol & Drug Education*, , Vol. 43, 1, 1997, p. 51-52.

¹¹⁰ A. PAGLIA and R. ROOM, *Prevention substance abuse problems among youth: a literature review and recommendations*, Addiction Research Foundation Division, Centre for Addiction and Mental Health, Toronto, 1998, p. 16, URL: drugs.indiana.edu/publications/prevention/pdf/bestadv.pdf.

¹¹¹ EUROPEAN MONITORING CENTRE FOR DRUGS AND DRUG ADDICTION, *Evaluation: a key tool for improving drug prevention*, EMCDDA Scientific Monograph Series No. 5., Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2000, p. 164.

Tot slot: Een drugbeleid op school: het moet Tips voor scholen die verder willen werken aan hun drugbeleid op school

Communiceren over het drugfenomeen en druggebruik moet

- op elke school, ook op scholen waar weinig leerlingen gebruiken
- voor leerlingen van alle jaren en alle richtingen
- ...

Communiceren over het drugfenomeen op school moet meer zijn dan het informeren van leerlingen

- door leerlingen zelf te vragen wat zij weten en menen over drugs (gebruik)
- door leerlingen zelf te vragen welke informatie zij belangrijk vinden
- door leerlingen met elkaar te laten praten over drugs(gebruik) en elkaar te laten aanvullen en corrigeren
- ...

Communiceren over druggebruik op school moet

- door eerst naar het verhaal van de leerling te luisteren, en dan pas te (re)ageren
- door wat leerlingen in vertrouwen vertellen, ook vertrouwelijk te behandelen
- door de leerling de leerkracht te laten kiezen die hij/zij in vertrouwen neemt
- door de leerling minstens een kans en de verantwoordelijkheid te geven zijn/haar gedrag aan te passen
- door de leerkrachten die leerlingen vertrouwen het mandaat te geven mee een oplossing te zoeken
- ...

Correcte, volledige en geloofwaardige informatie over drugs(gebruik) moet

- door het erkennen van drugs(gebruik) als deel van de leefwereld van leerlingen
- door het bespreken van illegaal én legaal drugs(gebruik)
- door het erkennen van de positieve ervaringen van leerlingen; samen met het bespreken van de negatieve gevolgen
- door het aanvaarden van de realiteit van drugs(gebruik), zonder het goed te keuren
- door het “kritisch omgaan met informatiebronnen” zoals televisie en Internet, een onderdeel te maken van één van de vakken, zoals geschiedenis of wereldonderricht
- ...

Drugpreventie op school die echt werkt moet

- door drugpreventie niet te beperken tot één uur, één dag of één week
- door het thema ‘drugs(gebruik)’ een thema te maken naast andere gezondheidsthema’s op school
- door te communiceren met leerlingen over drugs(gebruik), en hen niet louter te informeren
- door leerlingen een stem te geven in het debat over het drugbeleid op school

- ...

Duidelijkheid over het drugbeleid op school moet

- door duidelijke afspraken tussen *alle* betrokken: de directie, de leerkrachten, het CLB, de ouders, de externe partners en de leerlingen
- door duidelijke afspraken te maken *voor* er problemen zijn
- door een duidelijk schoolreglement
- door het maken van duidelijke afspraken
 - o over wat kan en niet kan op school
 - o over de reactie op drugs(gebruik)
 - o over de sancties bij – herhaald – druggebruik en dealen
 - o over het omgaan met vertrouwelijke informatie, zowel binnen de school als naar de ouders toe
- door een eenduidige communicatie over de regels en afspraken op school
- door de regels en afspraken over (il)legale drugs, in het bijzonder voor roken, die gelden voor leerlingen ook toe te passen op leerkrachten
- door samen te werken met andere scholen aan een eenvormig drugbeleid in bijvoorbeeld de netoverschrijdende drugwerkgroepen
- door de grenzen van het eigen kunnen te aanvaarden
 - o door niet alle problemen binnen de school te willen oplossen
 - o door een netwerk uit te bouwen met bijvoorbeeld de CLB's, het CAT-preventiehuis en het CAT-infopunt

- ...

Het stimuleren van leerkrachten om samen te werken aan het drugbeleid op school moet

- door informatie over drugs(gebruik) te verspreiden naar *alle* leerkrachten
- door drugbeleid op school een punt op de agenda te maken van bijvoorbeeld de klassenraad
- door een open debat te voeren over drugs(gebruik), de reactie op drugs(gebruik) en de sancties bij – herhaald – druggebruik en dealen tijdens bijvoorbeeld een pedagogische studiedag
- door de inspanningen van gemotiveerde leerkrachten te honoreren
 - o door hen kansen te geven vormingen te volgen over drugpreventie, motiverende gesprekvoering, ...
 - o door hen hun ervaringen te laten delen met en hen te laten leren van leerkrachten van andere scholen, tijdens bijvoorbeeld de netoverschrijdende drugwerkgroepen
 - o door hen een mandaat te geven om afspraken te maken in de netoverschrijdende drugwerkgroepen
- door leerkrachten van elkaar te laten leren op school

- ...

Het betrekken van ouders bij het drugbeleid op school moet

- door het betrekken van de ouders niet te beperken tot de ouderraad
- door een duidelijke communicatie over de regels en afspraken op school (de manier waarop de school reageert op druggebruik, de manier waarop de school – herhaald – druggebruik sanctioneert, de verwachtingen van de school naar de ouders en de verwachtingen van de ouders naar de school)

- door een open en eerlijke communicatie over de realiteit van drugs(gebruik) op school, tijdens bijvoorbeeld opendeurdagen en ouderavonden
- door correcte en volledige informatie over drugs(gebruik) tijdens een informatie- en debatavond
- ...

Inspraak en participatie van leerlingen moet

- door leerlingen echte beslissingskracht te geven in de leerlingenraad
- door duidelijk de grenzen van de beslissingskracht van leerlingen te communiceren
- door leerlingen te betrekken bij het opstellen of het aanpassen van het schoolreglement
- door leerlingen te betrekken bij het drugbeleid op school
- door leerlingen hun mening te vragen over de rol van de ouders in het (drug)beleid op school
- door te experimenteren met andere vormen van inspraak, zoals de vertrouwensleerling, het klassenuur, ...
- ...

Bibliografie

AMERICAN STATISTICAL ASSOCIATION, *What are focus groups?*, American Statistical Association, Alexandria, 1997, 12 p.; URL: amstat.org/sections/srms/brochures/focusgroups.pdf.

K.H. BECK and C.J. BARGMAN, 'Investigating Hispanic adolescent involvement with alcohol: A focus group interview approach', *Health Education Research*, 8, 2, 1993, p. 151-158.

Beleidsnota van de Federale Regering in verband met de drugproblematiek, Brussel, 19 januari 2001, URL: minsoc.fgov.be/cabinet/2001_01_19_federale_beleidsnota_drugs.htm#federalenota.

CAMH (Centre for Addiction and Mental Health) *Best Advice Paper, Alcohol and Drug Prevention Programs for Youth: What Works?*, 12 p.; URL: camh.net/best_advice/best_prevention_youth.html.

J.D. CLAPP and T.J. EARLY, 'Qualitative exploratory study of substance abuse prevention outcomes in a heterogeneous prevention system', *Journal of Drug Education*, Vol. 29, 3, 1999, p. 217-233.

N.A. CONNERS and K.K. FRANKLIN, 'Using focus groups to evaluate client satisfaction in an alcohol and drug treatment program', *Journal of Substance Abuse Treatment*, 18, p. 313-320.

CONSONANT, *Je wordt als junk behandeld, Verslag van een aantal Focus-groups onder cliënten van het Boumanhuis en de Stichting Symbion*, Boumanhuis/Stichting Symbion, Rotterdam, 1997, 30 p.

S. CUMMINGS, *An empowerment model for collegiate substance abuse prevention and education programs*, *Journal of Alcohol & Drug Education*, Vol. 43, 1, 1997, p. 46-59.

Decreet van de Vlaamse Gemeenschap van 30 maart 1999 houdende de leerlingenraden in het secundair onderwijs, B.S. 11 mei 1999.

S. DE GROOF, M. ELCHARDUS en F. STEVENS, *Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs, tussen theorie en praktijk*, Samenvatting van het eindrapport, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, Vrije Universiteit Brussel, Brussel, 64 p.; URL: www.ond.vlaanderen.be/obpwo/projecten_1998/samenvatting%20rapport_9801.doc.

S. DEMAREST, J. VAN DER HEYDEN, L. GISLE, J. BUZIARSIST, P.J. MIERMANS, F. SARTOR, H. VAN OYEN en J. TAFFOREAU, *Gezondheidsenquête door middel van Interview, België, 2001*, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid, Afdeling Epidemiologie, Brussel, 2002, p.

M. D'EMIDIO-CASTON and J.H. BROWN, 'Other side of the story: Student narratives on the California drug, alcohol, and tobacco education programs', *Evaluation Review*, Vol. 22, 1, 1998, p. 95-117.

R.W. DENNISTON and R. HOBBS, *Helping youth navigate the media age: A new approach to drug prevention*, Office of National Drug Control Policy, White House Conference Center, Washington, 2001, 26 p; URL: mediacampaign.org/kidsteens/media_age.pdf.

P. DEPAEPE et B. DE CLERCK, 'Enquête réalisée au sein de la population scolarisée de Charleroi portant sur le phénomène des drogues en 1999', Coordination Drogue, Ville de Charleroi, 2000, S. SLEIMAN and F. SARTOR (eds.), *Belgian national report on Drugs*, Scientific Institute of Public Health, Unit Epidemiology, Brussels, 2002, p. 145.

A. DERKS en H. VERMEERSCH, *Gender en schools presteren, een multilevel-analyse naar de oorzaken van de grotere schoolachterstand van jongens in het Vlaams secundair onderwijs*, Vakgroep sociologie, onderzoeksgroep TOR, VUB, Brussel, 122 p.

B. De RUYVER, G. BOSMAN, F. BULLENS en F. VANDER LAENEN, *Evaluatie van de Medisch-Sociale Opvangcentra voor druggebruikers van Gent en Oostende*, DWTC, Brussel, 2001, 234 p.

J. DE WILDE, W. VANDERPLASSCHEN en E. BROEKAERT, *Exploratief onderzoek naar zorgbehoeften van een aantal druggebruikers en hun tevredenheid over het bestaande hulpverleningsaanbod*, VAD, Brussel, 2002, 53 p.

DIENST DRUGPREVENTIE, *Jaarrapport 2000*, Stad Gent, Gent, 2001, (niet gepubliceerd verslag t.b.v. de Preventieraad), 68 p.

DIENST DRUGPREVENTIE, *Jaarrapport 2002*, Stad Gent, Gent, 2003, (niet gepubliceerd verslag t.b.v. de Preventieraad), 92 p.

N. ENGELS, A. AELTERMAN, A. SCHEPENS en K. VAN PETEGEM, *Het welbevinden van leerlingen in het secundair onderwijs*, (gepubliceerd in *Welwijs*, 13, nr. 3, 2001, p. 28-33), 13 p., URL: www.argo.be/ond/ccv/artikel%20welwijs.doc.

T. ENGELS, P. LAMBRECHT en C. ANDRIES, *Trens in het genotmiddelengebruik bij adolescenten van Vlaams-Brabant, Onderzoek naar het tabak-, alcohol-, geneesmiddelen- en illegaal genotmiddelengebruik en andere risicogedragingen in de provincie Vlaams-Brabant bij jongeren van 12 tot 22 jaar*, V.U.B., Brussel, 2002, 48 p.

EUROPEAN COMMISSION, Directorate-General for Education and Culture, Youth, Civil society, Communication, Youth, *Questionnaire on Participation*, 27 p.; URL: wvc.vlaanderen.be/jeugdbeleid/international/download/participatie.doc.

EUROPEAN MONITORING CENTRE FOR DRUGS AND DRUG ADDICTION, *Evaluation: a key tool for improving drug prevention*, EMCDDA Scientific Monograph Series No. 5., Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2000, 183 p.

EUROPEAN MONITORING CENTRE FOR DRUGS AND DRUG ADDICTION, *Verslag over de stand van de drugsproblematiek in de Europese Unie en Noorwegen 2002*, Bureau voor Officiële Publicaties der Europese Gemeenschappen, Luxemburg, 2002, 60 p.; URL: annualreport.emcdda.eu.int/

FEDERALE VOORLICHTINGSDIENST, *Drugs, Vragen en antwoorden over het nieuwe beleid van de Regering*, Postbus 3000, Brussel, 2001, 24 p.

N. FITZGERALD, D. STEWART and C.A. MACKIE, 'A Qualitative Study of Drug Education in Secondary Schools in North-East Scotland: background and methodology', *Journal Paper in Drugs: Education, Prevention and Policy*, Vol. 9, 3, 2002, p. 253-265;

J. FOUNTAIN and M. GILMAN, *Focus groups on clients' opinions of the Community Drug Project*, niet gepubliceerd document, 1995, 12 p.

M. GEIRNAERT, 'Preventiestrategieën', E. DE DONDER, et. al., *Alcohol- en druggebruik, Gedifferentieerde aanpak van preventie tot hulpverlening*, Kluwer, Mechelen, 2002, p. 57 – 86.

D. GELDERS en J. VAN MIERLO, *Communicatie over het nieuwe drugbeleid, Working paper*, KUL, Leuven, 2003, niet gepubliceerde working paper, 15 p.

R. GOOSSENS en F. VANDER LAENEN, 'Een samenwerkingsakkoord tussen de scholen van het Secundair Onderwijs in het Gentse en de Stad Gent', *Proventief+*, *Nieuwsbrief preventie en hulpverlening*, jrg. 1, februari 2000, nr. 6, p. 15.

T.L. GREENBAUM, *The handbook for focus group research*, Sage, California, 1997, 243 p.

R. HAMMERSLEY, J. DITTON and D. MAIN, 'Drug use and sources of drug information in a 12-16 year-old school sample', *Drugs: Education, Prevention and Policy*, Vol. 4, 3, 1997, pp. 231-241.

R. HAMMERSLEY, R. JENKINS and M. REID, 'Cannabis use and social identity', *Addiction Research & Theory*, Vol. 9, 2, 2001, p. 133-150.

E. HENNESSY and C. HEARY, *Using focus group discussion with children: A comparison of three age groups*, UCD Psychology Department, Poster presented at the Biennial Meeting of SRCD, Minneapolis, Minnesota, April 19-22, 2001; URL: ucd.ie/~psydept/research/child/focusgroup/focusgroup.html (06/06/2003)

B. HIBELL, B. ANDRESON, S. AHLSTRÖM, O. BALAKIREVA, T. BJARNASSON, A. KOKKEVI and M. MORGAN, *The 1999 ESPAD Report, The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs, Alcohol and Other Drugs Use Among 30 European Countries*, The Swedish Government and the Swedish National Institute of Public Health, Sweden, 2000, 362 p.

IN PETTO, *Jeugdadviseurs, Vriendschap als preventie, JAC's werken met jeugdadviseurs*; URL: inpetto-jeugddienst.be/ned/jeugdad.htm.

J. JAATINEN, 'Drugs at school: how the school community addresses the problem within an interactional framework', *Contemporary Drug Problems*, No. 26, 1, 1999, 159-177.

L.D. JOHNSTON, 'America's drug problem in the media: Is it real or is it Memorex?', P.J. SHOEMAKER (ed.), *Communication Campaigns About Drugs, Government, Media and the Public*, Lawrence Erlbaum, New Jersey, 1989, p. 97-110.

H. KINABLE, *Bevraging van Vlaamse leerlingen in het kader van een Drugbeleid Op School, Syntheserapport schooljaar 2000-2001*, VAD, Brussel, 2002, 74 p.

H. KINABLE, *Leerlingenbevraging*, schriftelijke mededeling (via mail), 12/06/2003.

M. KLOEP, L.B. HENDRY, J.E. INGEBRIGSTEN, A. GLENDINNING and G.A. ESPNES, 'Young people in 'drinking' societies? Norwegian, Scottish and Swedish adolescents' perceptions of alcohol use', *Health Education Research*, 16, 3, 2001, p. 279-291.

Koninklijk Besluit van 16 mei 2003 tot wijziging van het koninklijk besluit van 31 december 1930 omtrent de handel in slaap- en verdovende middelen alsmede van het koninklijk besluit van 22 januari 1998 tot reglementering van sommige psychotrope stoffen, teneinde daarin bepalingen in te voegen met betrekking tot risicobeperking en therapeutisch advies, en tot wijziging van het koninklijk besluit van 26 oktober 1993 houdende maatregelen om te voorkomen dat bepaalde stoffen worden misbruikt voor de illegale vervaardiging van verdovende middelen psychotrope stoffen, B.S. 2 juni 2003

R.A. KREUGER and M.A. CASEY, *Focus groups: a practical guide for applied research*, Sage, London, 2000, 215 p.

K.A. KOMRO, B.R. FLAY, F.B. HU, A. ZELLI, J. RASHID and S. AMUWO, 'Urban pre-adolescents report perceptions of easy access to drugs and weapons', *Journal of Child and Adolescent Substance Abuse*, 8, 1, 1998, p. 77-90.

U. KUCKARTZ, *Winmax 97, Scientific Text Analysis For the Social Sciences, User's Guide*, Sage, London, 1998, 210 p.

P. LAMBRECHT, C. ANDRIES en T. ENGELS, *Risicogedrag in de hoofdstad. De Hoofdstad van risicogedrag? Onderzoek naar het gebruik van de genotmiddelen tabak, alcohol, geneesmiddelen en illegale genotmiddelen en naar andere risicogedragingen en de tendensen hierin bij jongeren van 12 tot 22 jaar in het Nederlandstalig onderwijs te Brussel*, V.U.B., Brussel, 2002, 248 p.

D. LEEMING, M. HANLEY and S. LYTTLE, 'Young people's images of cigarettes, alcohol and drugs', *Drugs: Education, Prevention and Policy*, Vol. 9, 2, 2002, p. 169-185.

Ministeriële richtlijn van 16 mei 2003 betreffende het vervolgingsbeleid inzake het bezit van en de detailhandel in illegale verdovende middelen, B.S. 2 juni 2003.

E. MIRZAEI, P.M. KINGERY, B.E. PRUITT, G. HEUBERGER and R.S. HURLEY, 'Sources of drug information among adolescent students', *Journal of Drug Education*, 21, 1991, p. 95-106.

A. PAGLIA and R. ROOM, *Prevention substance abuse problems among youth: a literature review and recommendations*, Addiction Research Foundation Division, Centre for Addiction and Mental Health, Toronto, 1998, 50 p., URL: drugs.indiana.edu/publications/prevention/pdf/bestadv.pdf

J. PARSONS, *How to use Focus Groups as a Research Methodology*, University of Alberta and Faculty of Education, 2000, URL: quasar.ualberta.ca/AISI/focusgroup.htm.

M. PEARSON and L. MICHELL, 'Smoke rings: Social network analysis of friendship groups, smoking and drug-taking', *Drugs: Education, Prevention and Policy*, Vol. 7, 1, 2000, p. 21-37.

E. POPE and M. SHOULDICE, 'Drugs and sexual assault: A review', *Trauma Violence and Abuse*, Vol. 2, 1, p. 51-55.

R. POWER, T. POWER and N. GIBSON, 'Attitudes and experience of drug use amongst a group of London teenagers', *Drugs: Education, Prevention and Policy*, Vol. 3,1, 1996, p. 71-80.

PROVINCIAAL PLATFORM MIDDELENMISBRUIK, VERENIGING VOOR ALCOHOL EN ANDERE DRUGPROBLEMEN, *Juridische handvatten voor het omgaan met drugproblemen op school*, Provincie Oost-Vlaanderen/VAD, Gent/Brussel, 1999, 30 p.

PROVINCIE OOST-VLAANDEREN, Drugpreventie, Publicaties, *Juridische handvatten voor het omgaan met drugproblemen op school*, URL: oost-vlaanderen.be/welzijn/misbruik/drugpreventie/publicaties.cfm.

K. RIVERS, P.D. SARVELA, D.V. SHANNON and J. GAST, 'Youth and young adult perceptions of drinking and driving prevention programs: A focus group study',

Journal of Alcohol and Drug Education, 41, 2, 1996, p. 80-91.

A. ROGERS and M. MCCARTHY, 'Drugs and drugs education in the inner city: the views of 12-year-olds and their parents', *Drugs: Education Prevention and Policy*, Vol. 6, 1, 1999, p 51-59.

M. SHINER, *Doing it for themselves, an evaluation of peer approaches to drug prevention*, Home Office, London, 2000, 70 p.

M.D. SLATER and K.J. KELLY, 'Testing alternative explanations for exposure effects in media campaigns: The case of a community-based, in-school media drug prevention project', *Communication-Research*, Vol. 29, 4, 2002, p. 367-389.

M. STEVENS, D. FREEMAN, L. MOT and F. YOUELLS, 'Three-year results of prevention programs on marijuana use: The New Hampshire study', *Journal of Drug Education*, Vol. 26, 3, 1996, p. 257-273.

UNICEF BELGIUM, *That's my opinion..., what do you think?*, First report by children and young people living in Belgium for the Committee on the Rights of the Child in Geneva, written within the framework of the "What do you think"-project, subsidised by the Ministry of Justice, Unicef Belgium, Brussels, 2001, 88 p.; URL: crin.org/docs/resources/treaties/crc.30/belgium_child_ngo_report_eng.pdf.

VAD, *Dossier cannabis*, URL: vad.be/werkterreinen/studond/wat/dossiers/index.html.

VAD, *Visie op cannabis vanuit de gespecialiseerde drugsector*, VAD, Brussel, 2000, 27 p.

VAD, *Cannabisgebruik bij Vlaamse jongeren - een blik achter de cijfers*, 2003, URL: vad.be/nieuws.html.

M. VALCKE, *Onderwijskunde als ontwerpwetenschap*, Academia press, Gent, 1999, 272 p.

F. VANDER LAENEN en F. DHONT, 'Zalven en slaan. Een eerste analyse van de nieuwe drugwetgeving', *Tijdschrift voor Strafrecht*, jrg. 4, 5, 2003, p. 227-245.

F. VANDER LAENEN, 'The drug and cannabis policy of the city of Ghent, Belgium', in *European City Conference on Cannabis Policy*, 6 – 8 December 2001, Utrecht, The Netherlands, Drug Policy in European countries and cities, Reference book, Ministry of Justice, ES&E, the Netherlands, p. 41 – 62.

W. VANDERPLASSCHEN, E. DE DONDER, S. LENOIR en G. ROETS, *De leerlingenbevraging over een drugbeleid op school: een bruikbaar instrument?*; Vakgroep Orthopedagogiek/VAD, Gent/Brussel, 2001, 55 p. + bijlagen.

W. VANDERPLASSCHEN, B. MOSTIEN, P. CLAEYS, V. RAES en J. VAN BOUCHAUTE, *Conceptnota organisatie zorgcircuit middelenmisbruik*, Universiteit Gent, Vakgroep Orthopedagogiek, Gent, 2001, 62 p.

F. VAN DINTER, 'Inspraak en participatie op school. Naar een leerlingbetrokken school', Standaard, Antwerpen, 1999, EUROPEAN COMMISSION, Directorate-General for Education and Culture, Youth, Civil society, Communication, Youth, *Questionnaire on Participation*, 27 p.; URL: wvc.vlaanderen.be/jeugdbeleid/international/download/participatie.doc.

VLAAMSE REGERING, Voorontwerp van decreet betreffende participatie op school en de onderwijsraad, MR/14/03/2003, Versie goedgekeurd door de Vlaamse regering op 14.03.2003 en voor advies voorgelegd aan de Raad van State; URL www.ond.vlaanderen.be/schooldirect/BL0301/p_ontwerp_decreet2.pdf.

E.D. WAITERS, A.J. TRENO and J.W. GRUBE, 'Alcohol advertising and youth: A focus-group analysis of what young people find appealing in alcohol advertising', *Contemporary Drug Problems*, 28, 4, 2001, p. 695-718.

K. WELLINGS, P. BRANIGAN and K. MITCHELL, 'Discomfort, discord and discontinuity as data: Using focus groups to research sensitive topics', *Culture, Health and Sexuality*, 2000, Vol. 2, 3, p. 255-267.

WERKGROEP DRUGBELEID OP SCHOOL, *Een drugbeleid op school, discussietekst*, VAD, Brussel, 1992, 24 p.

WERKGROEP DRUGBELEID OP SCHOOL, *Een drugbeleid op school, begeleidersmap*, VAD, Brussel, 1993, 97 p.

WERKGROEP DRUGBELEID OP SCHOOL, *Een drugbeleid op school, draaiboek*, VAD, Brussel, 1993, 114 p.

Wet van 3 mei 2003 tot wijziging van de wet van 24 februari 1921 betreffende het verhandelen van de giftstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, ontsmettingsstoffen en antiseptica, *B.S.* 2 juni 2003

Wet van 4 april 2003 tot wijziging van de wet van 24 februari 1921 betreffende het verhandelen van de giftstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, ontsmettingsstoffen en antiseptica, en van art. 137 van het Wetboek van Strafvordering, *B.S.* 2 juni 2003

WETENSCHAPPELIJK INSTITUUT VOLKSGEZONDHEID, *Morbiditeiten, gegevensbanken leerlingenbevraging VAD*; Morbidat, URL: iph.fgov.be/epidemie/morbidat/NL/Style/..%5Cbases%5Ctox4.htm.

R. WILSON and C. KOLANDER, *Drug Abuse Prevention, A school and Community Partnership*, Jones and Bartlett, London, 2000, 355 p.

Bijlage 1: Draaiboek Focusgroepen

1. **Voorstelling** van gesprekleider en waarnemer + **welkomstwoordje**
2. **Doel van de focusgroep.**
Belangrijk: Het gaat om jullie mening, jullie vragen / kritiek / bemerkingen.
Waar hebben jullie nood aan? Wat vinden jullie belangrijk.
3. **Enkele basisregels** van een goede focusgroep (iedereen moet kunnen deelnemen, ...)
Ik stel zo nu en dan vragen. Het is de bedoeling dat er zoveel mogelijk discussie tussen en door jullie plaatsvindt. Ik ben er om het tempo erin te houden en af en toe te sturen.
De focusgroep duurt twee uren.
4. **Vertrouwen en privacy garanderen:** de waarnemer maakt een *anoniem* verslag. Dit verslag wordt samengevoegd met de verslagen van een aantal andere focusgroepen in Gentse scholen (in totaal houden we er zeven).
5. **Gebruik van bandopnemer:** het opnemen zal ons helpen alle interessante dingen die gezegd worden te kunnen vasthouden en achteraf te kunnen uittikken.
6. **Hebben jullie nog vragen,** voor we beginnen?
7. **Eigenlijke focusgroep:** maximum anderhalf uur
8. **Afsluiting:** herhaling/samenvatting; feedback participanten; verwijzing naar rapport (de leerlingen kunnen de resultaten vinden op de website van de stad Gent. Alle deelnemende scholen krijgen het volledige rapport ook toegestuurd); bedanken deelnemers.

Bijlage 2: Thema's tijdens de focusgroep

I. Fenomeen

- Zijn er drugs op school?
 - Wat? (gebruik, dealen, legale / illegale middelen)
 - Waar? (in, rond de school)
 - Wanneer? (voor, tijdens, na de school)
 - Wie? (onderscheid tussen jaren, subgroepen)
 - Waarom? (context, verklaring)
 - Hoe? (af en toe, frequent, problematisch)
- Vinden jullie dit een probleem?

II. Beleid

Algemeen

- Is er een drugbeleid op school?
- Hoe ziet dat eruit?

Subvragen

- Het *schoolreglement*: kennen jullie het? Wat staat erin? Is het duidelijk? Wordt het toegepast?
- Bestaan er specifieke *drug(preventie)projecten* op school? Wat is de boodschap? Hoe wordt het verteld?
- Wanneer jij / een vriend problemen of vragen heeft. Kan je hier dan over spreken? Bij wie kan je terecht?
- Wat gebeurt er wanneer er *problemen* zijn op school? Hoe wordt gereageerd? Welke stappen worden gezet?
- Worden *ouders* betrokken bij het beleid – bij problemen op school?

De leerling in het drugbeleid op school

- Krijgen jullie informatie over drugs en drugbeleid op school? Welke informatie? Van wie komt die informatie? Is dit voldoende? Wat verwachten jullie van informatie?
- Worden jullie betrokken bij het drugbeleid op school? Bij welke aspecten?
- Wat loopt goed op de school (positieve ervaringen)? Wat loopt niet goed op school (negatieve ervaringen)?
- Wat kan verbeterd worden? Hoe?
- Wat vinden jullie zelf belangrijk bij een drugbeleid op school? Welke initiatieven zijn nog nodig? Waar hebben jullie nood aan?

III. Drugs en / in de samenleving

- Wat kan? Wat kan niet?
- Wie vertelt wat kan / niet kan? (media, school, ouders, vrienden, ...)

Heb ik iets niet gevraagd? Hebben jullie nog opmerkingen?

